

I. Uvod

1. Poročilo je pripravljeno na podlagi sodelovanja in pisnih prispevkov Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za zdravje, Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za kulturo ter Urada Vlade Republike Slovenije za narodnosti (v nadaljnjem besedilu UN) in Urada Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov (v nadaljnjem besedilu UOIM). Pri pripravi smo uporabili metodologijo iz Smernic za poročanje (CERD/C/2007/1).
2. Poročilo je dopolnjeno z javno dostopnimi podatki iz sodne prakse, prispevkov in poročil Varuha za človekove pravice in Zagovornika načela enakosti, podatki iz poročil o izvajanju Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021 in primeri dobre prakse iz dela javnih ustanov in nevladnih organizacij v Sloveniji.
3. Poročilo zajema: uvod, ki pojasnjuje pripravo poročila, prvi del, v katerem je predstavljen splošni napredek v Sloveniji pri uresničevanju členov 1.–7. konvencije od priprave 8.–11. poročila RS po Mednarodni konvenciji za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije in zagovora poročila v Ženevi (december 2015) in drugi, posebni del, v katerem so podani odgovori in pojasnila na podlagi priporočil odbora ICERD, zlasti iz točk 7, 13 in 15 Priporočil Odbora ICERD. Pri tem smo v največji možni meri prikazali tako normativne podlage kakor tudi izvajanje v praksi.
4. V prilogi I je priložen Zakon o varstvu pred diskriminacijo /ZVarD/, ki je bil sprejet v letu 2016, v prilogi II pa so zajeti zadevni primeri iz prakse Zagovornika načela enakosti.
5. Zaradi zgoščenosti besedila se pri nekaterih poglavjih v opombah sklicujemo na navedbe iz prejšnjih poročil RS (poročila RS po Mednarodni konvenciji za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije), v samem besedilu pa v posameznih točkah znova navajamo podatke o izvajanju določenih ukrepov v prejšnjih obdobjih, ker gre za kontinuiteto dejavnosti ter je poznavanje teh podatkov nujno za celovito interpretacijo pomena sprejetih dokumentov in ukrepov. To se zrcali zlasti na področju urejanja pravnega položaja in zagotovitve povrnitve škode izbrisanim.
6. Dejavnosti, rezultati in primeri iz sodne prakse kakor tudi primeri dobrih praks na posameznih področjih so podrobneje opredeljeni in predstavljeni v posebnem delu besedila o izvajanju posameznih priporočil Odbora ICERD.
7. Poročilo je potrdila Medresorska komisija za človekove pravice, ki je usklajevalno telo Republike Slovenije za poročanje po ratificiranih mednarodnih konvencijah za varstvo človekovih pravic. Medresorska komisija usklajuje poročanje po ratificiranih mednarodnih instrumentih varstva človekovih pravic in svoboščin in poročanje na podlagi drugih mehanizmov ter spremlja izvajanje sprejetih obveznosti s področja človekovih pravic. Poleg ministrstev in vladnih služb imajo člane in članice (v nadaljnjem besedilu: člani) v Medresorski komisiji za človekove pravice tudi civilna družba in akademska sfera.
8. To besedilo sledi avtentičnim pisnim prispevkom sodelujočih, zato sta v skladu s Smernicami za spolno občutljivo rabo jezika obe spolni slovnični obliki kar najbolj upoštevani.

II. Prvi del

A. Pomembne kratice, uporabljene v dokumentu

APZ	aktivna politika zaposlovanja
CSD	center za socialno delo
DZ	Državni zbor
ESS	Evropski socialni sklad
JSKD	Javni sklad za kulturne dejavnosti
KZ-1	Kazenski zakonik
MDS	Medresorska delovna skupina za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MKORD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NPUR	Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021
2017–2021	
NVO	nevladne organizacije
OP RČV	Operativni program razvoja človeških virov
OPN	občinski prostorski načrt
OPPN	občinski podrobni prostorski načrt
RISE	mednarodni projekt RISE, v katerem sodelujejo raziskovalci in strokovnjaki iz treh držav: Italije, Slovenije in Portugalske
ROMIC	Romski informacijski center
RS	Republika Slovenija
SA	Program socialne aktivacije
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SIFOROMA	Nacionalna platforma za Rome
UN	Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti
UOIM	Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov
UPB	uradno prečiščeno besedilo
UŽU	Usposabljanje za življenjsko uspešnost
Varuh ČP	Varuh človekovih pravic
VGC	Večgeneracijski centri
VNRC	Večnamenski romski center
Zagovornik	Zagovornik načela enakosti
ZKP-K	Novela Zakona o kazenskem postopku
ZJRM	Zakon o varstvu javnega reda in miru
ZMZ-1	Zakon o mednarodni zaščiti (Uradni list RS, št. 16/17)
ZPŠOIRSP	Zakon o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva (Ur. l. RS, št. 99/13)
ZRomS-1	Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji
ZRSŠ	Zavod RS za šolstvo
ZRSZ	Zavod RS za zaposlovanje
ZUSDDD-B	Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji
ZVarD	Zakon o varstvu pred diskriminacijo
ZVarCP-B	Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic

B. 1. člen. Definicija

9. V obdobju od priprave zadnjega poročila RS so v Sloveniji nastali vsebinski premiki na normativnem področju s sprejemom Zakona o varstvu pred diskriminacijo v letu 2016. Zakon o varstvu pred diskriminacijo (v nadaljnjem besedilu: ZVarD) vsebuje opredelitev diskriminacije v členu 4.¹

10. V skladu s 4. členom ZVarD diskriminacija pomeni vsako neupravičeno dejansko ali pravno neenako obravnavanje, razlikovanje, izključevanje ali omejevanje ali opustitev ravnanja zaradi osebnih okoliščin, ki ima za cilj ali posledico oviranje, zmanjšanje ali izničenje enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, drugih pravic, pravnih interesov in ugodnosti.

11. V skladu z zakonom o varstvu pred diskriminacijo deluje državni organ Zagovornika načela enakosti (v nadaljnjem besedilu: Zagovornik), ki v okviru zakonsko določenih pristojnosti obravnava tudi varstvo pred diskriminacijo na podlagi rase, etničnega porekla, narodnosti in jezika. Zagovornik pripravlja letna poročila o svojem delu za Državni zbor ter na podlagi obravnave sprejetih vlog sprejema mnenja in priporočila.²

12. V letu 2017 je začel veljati Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (v nadaljnjem besedilu: ZVarCP-B), sprejet 20. septembra 2017. Z njim so bile pristojnosti institucije Varuha človekovih pravic razširjene tako, da bi se mu zagotovila kar najbolj ustrezna pravna podlaga za delovanje, katerega posledica bi nazadnje bila pridobitev statusa A po tako imenovanih Pariških načelih, ki se nanašajo na položaj in delovanje državnih institucij.

13. V 10. členu ZVarD (pozivanje k diskriminaciji) je v prvem odstavku zapisano, da pozivanje k diskriminaciji pomeni vsako spodbujanje drugih oseb k dejanjem, katerih posledica je bila, je ali bi lahko bila diskriminacija po določbah tega zakona. K hujšim prepovedanim ravnanjem šteje zlasti podajanje ali širjenje rasističnih, versko, narodnostno in spolno razlikovalnih pozivov, napeljevanje, ščuvanje, hujskanje k sovraštvu in diskriminaciji ter širše javno pozivanje, ki spodbuja k diskriminaciji.

C. 2. člen (1). Prepoved diskriminacije

14. V Ustavi RS sta izrecno zapisani prepoved diskriminacije in prepoved razpihovanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti. V Kazenskem zakoniku RS sta inkriminirani dve kaznivi dejanji: kršitev enakopravnosti (131. člen) in javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti (297. člen).³

15. Kazenski zakonik v 131. členu (kršitev enakopravnosti) določa:

- (1) Kdor zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnem ali drugačnem prepričanju, spolni usmerjenosti, premoženjskem stanju, rojstvu, genetski dediščini, izobrazbi, družbenem položaju ali kakšni drugi okoliščini prikrajša koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.
- (2) Enako se kaznuje, kdor preganja posameznika ali organizacijo zaradi zavzemanja za enakopravnost ljudi.

¹ Glej besedilo ZVarD v prilogi I.

² V pravnih podlagah za delo zagovornika je posebej navedena tudi Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. V obravnavi primera sovražnega govora v letu 2019 se je zagovornik izrecno skliceval tudi na to konvencijo (glej primer 3 v prilogi II) in www.zagovornik.si.

³ Podrobneje o vsebini obeh kaznivih dejanj, tolmačenju in sodni praksi glej v točkah 128–134 v 8.–11. poročilu RS o uresničevanju Mednarodne konvencije o odpravi rasne diskriminacije.

16. Prepoved razpihovanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki temelji na narodnosti, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, izvoru, premoženjskem stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju, invalidnosti, spolni usmerjenosti ali kateri koli drugi osebni okoliščini, je zapisana že v Ustavi RS. Ta določba je namenjena preprečevanju diskriminacije, zavarovanju vrednot mirnega sobivanja v državni skupnosti in je zavarovana tudi z določbo 297. člena kazenskega zakonika.

17. S tem členom in opredelitvijo kaznivega dejanja se varujeta temeljni pravni dobrini, javni red in mir pa tudi človekovo dostojanstvo, ki ima v demokratični družbi poseben pomen in je, kot je večkrat zapisalo Ustavno sodišče, v središču ustavnega reda Republike Slovenije. Pomemben cilj uzakonitve tega kaznivega dejanja je preprečiti na predsodkih temelječo diskriminacijo deprivilegiranih, ranljivih družbenih skupin.

18. Vrhovno sodišče je v letu 2019 sprejelo tolmačenje 297. člena kazenskega zakonika, da je javno spodbujanje ali razpihovanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki temelji na določeni osebni, praviloma nespremenljivi okoliščini posameznika oziroma posameznice (v nadaljnjem besedilu: posameznik), kaznivo dejanje, če ga storilec stori bodisi na način, ki lahko potencialno ogrozi ali moti javni red in mir, bodisi z uporabo groženj, zmerjanja ali žalitev.

D. 2. člen (2). Posebni ukrepi

19. Slovenska ustava določa posebne pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti (64. in 11. člen) ter romske skupnosti (glej predstavitevni dokument). Ustava v 65. členu določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon. Poleg Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: ZRomS-1), ki je krovni zakon, pravice in položaj romske skupnosti urejajo tudi posamezna določila drugih zakonov.

20. Upoštevajoč posebni položaj romske skupnosti v Sloveniji, zlasti z vidika slabšega socialnoekonomskega položaja romske skupnosti in njenih pripadnikov in pripadnic (v nadaljnjem besedilu: pripadniki), je zakonodajalec leta 2007 predvidel, da se na področjih izobraževanja, zaposlovanja, urejanja prostora in bivanjskih razmer, varstva okolja ter zdravstvenega in socialnega varstva sprejmejo potrebni ustrezni ukrepi. Država je te posebne ukrepe sprejela v obliki celovitega dokumenta, to je Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021 (in pred tem 2010–2015).

21. S sprejemom Nacionalnega programa za Rome 2017–2021 in Strategije Vlade RS na področju migracij v letu 2018 je Slovenija določila ukrepe za varstvo posebno ranljivih skupin prebivalstva, to je Romov in Rominj (v nadaljnjem besedilu: Romi) ter migrantov in migrantk (v nadaljnjem besedilu: migrantov).

E. 3. člen. Obsodba rasne segregacije

22. Drugi odstavek 10. člena ZVarD določa, da je kot diskriminacija prepovedano tudi javno opravičevanje zapostavljanja ali preziranja oseb ali skupine oseb zaradi osebnih okoliščin iz 1. člena tega zakona kakor tudi opravičevanje zamisli o prevladi ali večvrednosti osebe ali skupine oseb z določenimi značilnostmi, ki izvirajo iz navedenih osebnih okoliščin, nad tistimi, ki niso člani te skupine.

F. 4. člen. Prepoved ščuvanja k diskriminaciji

23. V 10. členu ZVarD (pozivanje k diskriminaciji) je v prvem odstavku zapisano, da pozivanje k diskriminaciji pomeni vsako spodbujanje drugih oseb k dejanjem, katerih posledica je bila, je ali bi lahko bila diskriminacija po določbah tega zakona. Hujša prepovedana ravnanja so zlasti podajanje ali širjenje rasističnih, versko, narodnostno in spolno razlikovalnih pozivov, napeljevanje, ščuvanje, hujskanje k sovraštvu in diskriminaciji ter širše javno pozivanje, ki spodbuja k diskriminaciji.

24. V Zakonu o društvih je v 3. členu določeno:

- Ni dovoljeno ustanoviti društva, katerega namen, cilji ali dejavnost merijo na nasilno spremembo ustavne ureditve, na izvrševanje kaznivih dejanj ali spodbujajo k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti, razpihovanju narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti oziroma spodbujajo k nasilju ali vojni.
25. Kazenski zakonik (v nadaljnjem besedilu: KZ-1) določa:
- Javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti.
 - 297. člen. Kdor javno spodbuja ali razpihuje sovraštvo, nasilje ali nestrpnost, ki temelji na narodnosti, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, poreklu, premoženjskem stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju, invalidnosti, spolni usmerjenosti ali katerikoli drugi osebni okoliščini, in je dejanje storjeno na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir, ali z uporabo grožnje, zmerjanja ali žalitev, se kaznuje z zaporem do dveh let.
26. Zakon o varstvu javnega reda in miru (Ur. l. RS, št. 70/06) v 20. členu določa višje globe za storilce določenih prekrškov, če so storjeni z namenom zbujanja narodnostne, rasne, spolne, etnične, verske, politične nestrpnosti ali nestrpnosti glede spolne usmerjenosti.⁴

G. 5. člen. Enakost pri uživanju človekovih pravic⁵

27. Zakon o varstvu pred diskriminacijo določa v 5. členu (enako obravnavanje):
- Enako obravnavanje pomeni odsotnost neposredne in posredne diskriminacije zaradi katere koli osebne okoliščine osebe kakor tudi odsotnost katerega koli drugega ravnanja, ki v skladu s tem zakonom pomeni diskriminacijo.
 - Enako obravnavanje v skladu s tem zakonom je zagotovljeno tudi:
 - osebi, ki je dejansko ali pravno povezana z osebo z določeno osebno okoliščino;
 - osebi, ki je diskriminirana zaradi napačnega sklepanja o obstoju določene osebne okoliščine.
28. RS je sprejela Resolucijo o nacionalnem stanovanjskem programu za obdobje 2015–2025, ki opredeljuje dolgoročne cilje, ki jih je javnost sprejela s širšim soglasjem: uravnotežena ponudba primernih stanovanj, lažja dostopnost do stanovanj, kakovostna in funkcionalna stanovanja ter večja stanovanjska mobilnost prebivalstva. Resolucija posebno pozornost namenja urejanju stanovanjskega vprašanja mladih, starejših in ranljivejših skupin prebivalcev in prebivalk (v nadaljnjem besedilu: prebivalci).
29. Oktobra 2019 je Ministrstvo za okolje in prostor na podlagi omenjene resolucije pripravilo osnutek novega Stanovanjskega zakona, ki je trenutno v javni obravnavi. Z njim želi zavezam iz resolucije dodati še zakonsko podlago. Eden izmed glavnih ciljev tega zakona je povečati dostopnost stanovanj za ranljive skupine, saj v Sloveniji primanjkuje najemnih stanovanj, ki bi pomagala odpravljati njihove težave.
30. Kodeks policijske etike v 3. členu določa, da morajo policisti v postopkih skrbeti, da so vsem zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino.
31. Policija izvaja tudi preventivne programe in sodeluje pri delavnici, ki se nanaša na prepoznavnost in obravnavanje t.i. »sovražnega govora« oziroma kaznivega dejanja Javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti po členu 297. KZ-1. Delavnica naj bi bila

⁴ Podatke o spremljanju tovrstnih kršitev glej v 8.–11. Poročilu RS po mednarodni konvenciji za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije, točka 141.

⁵ Tukaj je zajet nabor pravic, ki niso vključene v besedilo Predstavitvenega dokumenta.

izvedena v letu 2020 in bo v pomoč in izboljšanje preiskave kaznivih dejanj po členu 297 KZ-1.

H. 6. člen. Učinkovita zaščita in pravno varstvo

32. 14. člen Ustave RS določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.

33. 22. člen ustave (enako varstvo pravic) določa:

- Vsakomur je zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.

34. Področje rasne diskriminacije v širšem smislu in učinkovite pravne zaščite je bilo obravnavano v okviru predavanj, ki so bila izvedena na izobraževalnih dogodkih Centra za izobraževanje v pravosodju od leta 2016 do konca leta 2019.

I. 7. člen. Odprava predsodkov

35. Ministrstvo za kulturo nenehno prispeva k odpravi predsodkov in zmanjševanju sovražnega govora tudi v okviru letnih javnih razpisov za sofinanciranje programskih vsebin medijev. Posebno mesto na področju opozarjanja in ozaveščanja o prepovedi sovražnega govora v medijih ima javna radiotelevizija. Zakon o Radioteleviziji Slovenija določa, da mora RTV Slovenija v svojih programih podpirati širjenje vednosti o drugih kulturah, ki so zastopane v Sloveniji, in njihovih predstavnikih in spodbujati kulturo javnega dialoga ter omogočati širok prostor za javne razprave o težavah in odprtih vprašanjih v družbi. Novinarji in novinarki RTV Slovenija (v nadaljnjem besedilu: novinarji) pa morajo pri ustvarjanju spoštovati načela ustavnosti in zakonitosti pri oblikovanju programov, vključno s prepovedjo spodbujanja kulturne, verske, spolne, rasne, narodne ali druge oblike nestrpnosti.

36. Na področju sovražnega govora v medijih se je v zadnjih letih uveljavilo kar nekaj samoregulativnih (na primer Spletno oko, Svet za odziv na sovražni govor, Novinarsko častno razsodišče ...) pa tudi zakonskih ukrepov. Med slednjimi lahko omenimo zlasti zadnjo spremembo Zakona o medijih v letu 2016, ki izdajateljem spletnih medijev nalaga, da morajo oblikovati pravila za komentiranje in jih javno objaviti na primernem mestu v mediju; komentar, ki ni v skladu z objavljenimi pravili, pa mora biti umaknjen v najkrajšem možnem času po prijavi oziroma najpozneje v enem delovnem dnevu po prijavi.

37. Urad RS za mladino je v letu 2019 pripravil posvet na temo preprečevanja sovražnega govora in v ta namen prevedel priročnik z naslovom »Zmoremo!« s podnaslovom »Ukrepanje proti sovražnemu govoru skozi nasprotne in alternativne naracije«, ki jo je v izvorni različici izdal Svet Evrope. Gibanje »Ne sovražnemu govoru« je mladinska kampanja, ki jo vodi Direktorat za politično participacijo Sveta Evrope. Prizadeva si pritegniti mlade za boj proti sovražnemu govoru in spodbujanje človekovih pravic na spletu.

38. Ministrstvo za kulturo pripravlja Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2020–2024, ki bo začrtala strokovne smernice za jezikovnopolitične odločitve in ukrepe za naslednje petletno obdobje. Temeljna značilnost tega strateškega dokumenta je njegova jezikovnopolitična celovitost: v središču pozornosti je slovenščina kot materni jezik večine prebivalcev Republike Slovenije, vendar se bodo obravnavali in upoštevali še drugi prisotni jeziki, torej tudi manjšinski. Poleg slovenščine bo resolucija vključevala ukrepe na področju italijanščine, madžarščine, romščine ter jezikov drugih jezikovnih skupnosti ter priseljencev in priseljenk (v nadaljnjem besedilu: priseljenci). Izvajanje ukrepov in doseganje ciljev iz resolucije bo spremljala Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije.

III. Drugi del

J. Točki 4 in 5. Priporočil Odbora ICERD – Etnična sestava prebivalstva

39. Slovenska zakonodaja na področju varstva osebnih podatkov kategorizira podatke o rasnem, narodnem ali narodnostnem izvoru med občutljive osebne podatke, ki se lahko zbirajo le ob izrecnem soglasju vsakega posameznika. Obdelava teh podatkov je predmet posebnih zakonskih omejitev. Splošnega zbiranja podatkov o rasnem, narodnem ali narodnostnem izvoru zakonodaja ne predvideva.

40. Zakon o varstvu osebnih podatkov v 4. členu določa, da je prepovedana diskriminacija pri zbiranju in obdelavi podatkov. Varstvo osebnih podatkov je zagotovljeno vsakemu posamezniku ne glede na narodnost, raso, barvo, veroizpoved, etnično pripadnost, spol, jezik, politično ali drugo prepričanje, spolno usmerjenost, premoženjsko stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, državljanstvo, kraj oziroma vrsto prebivališča ali katero koli drugo osebno okoliščino (4. člen).

41. Zakon v 8. členu določa:

- Osebni podatki se lahko obdelujejo le, če obdelavo osebnih podatkov in osebne podatke, ki se obdelujejo, določa zakon ali če je za obdelavo določenih osebnih podatkov podana osebna privolitve posameznika.
- Namen obdelave osebnih podatkov mora biti določen v zakonu, v primeru obdelave na podlagi osebne privolitve posameznika pa mora biti posameznik predhodno pisno ali na drug ustrezen način seznanjen z namenom obdelave osebnih podatkov.

42. V Sloveniji se izvajajo registrski popisi prebivalstva, ki teh podatkov ne vključujejo. Informacije o položaju posameznih skupin prebivalstva glede na njihove osebne okoliščine (na primer etnična pripadnost ali narodnostni izvor) se pridobivajo v pristojnih službah na podlagi osebne privolitve in za točno določene namene posameznih dejavnosti, zlasti v zaposlovanju in izobraževanju.

43. Pristojne javne ustanove zbirajo podatke o etnični pripadnosti za izvajanje programov in strategij izključno na podlagi predhodne privolitve posameznika. Tako Zavod RS za zaposlovanje v evidenci brezposelnih oseb zapisuje le tiste Rome, ki se v postopku obravnave na zavodu sami opredelijo za Rome, saj zavod za drugačen način spremljanja nima zakonske podlage. Pripadnike romske skupnosti zavod pri napotitvi v aktivno politiko zaposlovanja (v nadaljnjem besedilu: APZ) ugodneje obravnavani in so hkrati obravnavani tudi kot prednostna ciljna skupina oseb za vključitev v programe APZ.

44. Na Ministrstvu za zunanje zadeve deluje Medresorska komisija za človekove pravice, ki je na sestanku v oktobru 2019 sprejela dogovor o oblikovanju neformalne medresorske delovne skupine za oblikovanje predlogov za rešitev vprašanja zbiranja razčlenjenih podatkov. 22. novembra 2019 je potekal prvi sestanek skupine.

K. Točki 6 in 7. Diskriminacija proti Romom in uresničevanje Nacionalnega programa ukrepov za Rome

Razlikovanje med avtohtonimi in neavtohtonimi Romi (točka 6)

45. Poselitev, kjer romska skupnost biva zgodovinsko, avtohtono oziroma tradicionalno, je opredeljena in omejena z območjem 20 občin, ki jih našteva Zakon o lokalni samoupravi (v nadaljnjem besedilu: ZLS). Na tem območju romska skupnost uresničuje eno od svojih kolektivnih pravic, to je pravico do politične participacije. Merilo, na podlagi katerega pripada romski skupnosti posebna pravica iz 39. člena ZLS, je merilo avtohtonega bivanja. Ustavno sodišče v vseh svojih presojah te ureditve do zdaj ni prepoznalo kot neustavno ureditev, ki uresničevanje posebne pravice romske skupnosti veže na območja, kjer pripadniki te skupnosti bivajo avtohtono. Tudi zagotavljanje in uresničevanje posebnih

pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji je v skladu s 64. členom ustave vezano na določeno območje avtohtone poselitve.⁶ Hkrati je upoštevajoč posebni položaj romske skupnosti v Sloveniji, zlasti vidika slabšega socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti in njenih pripadnikov, zakonodajalec leta 2007 predvidel, da se na področjih izobraževanja, zaposlovanja, urejanja prostora in varstva okolja ter zdravstvenega in socialnega varstva sprejmejo potrebni ustrezni ukrepi. Država je te posebne ukrepe sprejela v obliki celovitega dokumenta, to je Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021 (in pred tem 2010-2015).

Ohranjanje, promocija in razvoj kulture, jezika in identitete romske skupnosti

46. Ministrstvo za kulturo z vsakoletnim javnim razpisom sofinancira kulturne projekte, ki so namenjeni avtohtonim in neavtohtonim pripadnikom romske skupnosti v Sloveniji. Cilji javnega razpisa so ohranjanje, promocija in razvoj kulture, jezika in identitete romske skupnosti, spodbujanje kakovostne kulturne ustvarjalnosti pripadnikov romske skupnosti ter višja raven varovanja kulturnih pravic v okviru deklariranih človekovih pravic. Ministrstvo za kulturo za vse zainteresirane prijavitelje izvaja tudi delavnice za pomoč pri prijavi na javni razpis.

47. Ministrstvo za kulturo z rednim letnim javnim razpisom za sofinanciranje programskih vsebin medijev sofinancira tudi oddaje o romski kulturi, jeziku in identiteti, ki jih na svojo pobudo prijavijo zasebne nevladne organizacije in pripomorejo k ozaveščanju prebivalstva o obstoju romske skupnosti in njihove kulturne raznovrstnosti. V letih 2017 do 2019 je bil s tema razpisoma med drugim finančno podprt projekt »Most sožitja« na Radiu Romi, ki vsebuje prispevke, katerih namen je odprava predsodkov proti Romom ter predstavljanje romske problematike, življenja, navad in kulture. Oddaje potekajo v slovenskem jeziku, deloma pa tudi v romščini.

48. RTV Slovenija enkrat tedensko oddaja radijsko oddajo »Naše poti – Amare drama« in dvotedensko televizijsko oddajo »So vakeres? – Kaj govoriš?«. Obe oddaji pripravljajo Romi. RTV Slovenija je namenila posebno pozornost tudi novinarskemu usposabljanju Romov. V letu 2015 so govorno usposabljali štiri Rominje. Ena Rominja je redno zaposlena na Radiu Slovenija in pripravlja radijsko oddajo za romsko skupnost, tri Rominje pa pogodbeno sodelujejo s TV Slovenija, kjer pripravljajo televizijsko oddajo za romsko skupnost.

Vključenost Romov v izobraževalni proces (točka 6. a)

49. V 2. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja so med cilji vzgoje in izobraževanja navedeni cilji, ki pripomorejo k uresničevanju pravice vsakega posameznika do vzgoje in izobraževanja brez diskriminacije ali izključevanja in k spodbujanju enakih vzgojno-izobraževalnih možnosti, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, drugih ljudi, svoje in drugih kultur, naravnega in družbenega okolja in prihodnjih generacij (več: Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – ZVaj).

50. Osnovnošolsko izobraževanje pripadnikov romske skupnosti v Republiki Sloveniji se v skladu s 9. členom Zakona o osnovni šoli izvaja v skladu s tem zakonom in drugimi predpisi.

51. V skladu s prvim odstavkom 56. člena Zakona o osnovni šoli ima učenec pravico do brezplačnega prevoza, če je njegovo prebivališče od osnovne šole oddaljeno več kot štiri kilometre. V skladu z drugim odstavkom 56. člena navedenega zakona ima učenec pravico do brezplačnega prevoza ne glede na oddaljenost prebivališča od osnovne šole v prvem razredu, v drugih razredih pa, če pristojni organ za preventivo v cestnem prometu ugotovi, da je ogrožena varnost učenca na poti v šolo. Oboje velja za primere, ko učenec obiskuje

⁶ O primeru diskriminacije pri prijavi projektov društev neavtohtonih Romov na razpis Sveta romske skupnosti glej primer 2a v prilogi II iz prakse Zagovornika.

osnovno šolo v šolskem okolišu, v katerem prebiva. Učenec, ki obiskuje osnovno šolo zunaj šolskega okoliša, v katerem prebiva, ima v skladu s tretjim odstavkom 56. člena zakona pravico do povračila stroškov v višini, ki bi mu pripadala, če bi obiskoval osnovno šolo v šolskem okolišu, v katerem prebiva.

52. V skladu z Zakonom o osnovni šoli se lokalna skupnost (po dogovoru s šolo in starši) sama odloči, kako bo uredila šolske prevoze, pri čemer je vezana na 56. člen Zakona o osnovni šoli, morebitni višji standard prevozov pa je v njeni pristojnosti. Zakon podrobnejših izvedbenih določb s tem v zvezi nima, saj sta urejanje in financiranje šolskih prevozov v pristojnosti lokalne skupnosti. Za lokalne skupnosti to zakonsko določilo pomeni, da se same odločijo, kako bodo zagotovile predpisani standard. Občina pri dogovarjanju s šolo in starši kar najbolj upošteva načelo gospodarnosti pri urejanju šolskih prevozov, ob upoštevanju pravice do brezplačnega prevoza, določene v 56. členu Zakona o osnovni šoli, kar pomeni, da se izvedbeno v te prevoze zajamejo vse možni prevozi v skladu z navedeno zakonsko določbo. Postopek odločanja o pravici do prevoza v Zakonu o osnovni šoli ni predpisan. Določba 56. člena Zakona o osnovni šoli, ki ureja pravico do brezplačnega šolskega prevoza, velja za vse učence, ki se šolajo v Republiki Sloveniji, torej tudi za učence Rome. Posebne pravice romskih otrok so na področju vzgoje in izobraževanja urejene v drugih področnih predpisih, kot na primer znižan normativ pri oblikovanju oddelkov, v katere so vključeni romski otroci, kar omogoča Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole.

Dostop Romov do kakovostnega izobraževanja na vseh ravneh (točka 7. a)

53. Od sprejetja Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji leta 2004 država pripravlja različne ukrepe, ki so usmerjeni v izboljšanje položaja otrok Romov v Sloveniji. Od leta 2008 imajo slovenske šole z učenci Romi romske pomočnike. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (v nadaljnjem besedilu: ZOsn-F) je preoblikoval določene cilje z namenom prenašanja sporočila, da se slovensko izobraževanje ne kvarja več le s seznanjanjem z drugimi kulturami, temveč seznanja z odgovornim odnosom do njih. K cilju razvijanja zavesti o državni pripadnosti pa doda še spodbujanje državljske odgovornosti.

54. Tudi Zakon o gimnazijah (v nadaljnjem besedilu: ZGim-UPB1) v 2. členu med cilji med drugim navaja: vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi; razvija in ohranja lastno kulturno tradicijo in seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami; razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana, vzgaja za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije, razvija pripravljenost za vzpostavljanje svobodne, demokratične in socialno pravične države.

55. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (v nadaljnjem besedilu: ZPSI-1) v 2. členu med drugim navaja naslednje cilje poklicnega in strokovnega izobraževanja: vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno in miroljubno sožitje ter spoštovanje soljudi; razvija pripravljenost za ustvarjanje svobodne demokratične in socialno pravične države; razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana.

56. V okviru izbirnega predmeta »romska kultura« učenci in učenke (v nadaljnjem besedilu: učenci) pridobivajo znanje o romski zgodovini, o romski kulturi kot načinu življenja in o romski kulturni ustvarjalnosti v preteklosti in danes. Učenci hkrati razvijajo sposobnost za razumevanje življenja različnih narodnih/etničnih skupin, ki sobivajo na istem območju. Pedagoški proces je naravnano tako, da pospešuje razvoj osebnostnih lastnosti, ki učencem omogočajo uveljavljanje temeljnih civilizacijskih vrednot in aktivnega državljanstva. Pri tem je pomembno tudi izobraževanje učiteljev in učiteljic (v nadaljnjem besedilu: učitelji), ki poteka v okviru mrež učiteljev na Zavodu RS za šolstvo ter v okviru projektov ESS. Nastajajo tudi gradiva in priročniki v romskem jeziku. Država posebej obravnava in šolam priznava ugodnosti za vzgojo in izobraževanje romskih učencev. Za individualno ali skupinsko delo z romskimi učenci MIZŠ namenja dodatna finančna sredstva, določeni so bili ugodnejši normativi za oddelke z Romi, posebej so se financirali prehrana, učbenike, ekskurzije ipd., financirale so se razvojnoraziskovalne naloge, povezane z vprašanjem uspešnejšega vključevanja učencev Romov in standardizacijo romskega jezika kot podlago za poučevanje romskega jezika. Tako

financiranje je kontinuirano. V šolah se izvaja tudi učna pomoč z usposobljenimi inštruktorji, in sicer tako v šoli kot v naselju. Ministrstvo podpira in sofinancira dopolnilni pouk maternih jezikov in kultur.

57. V Šoli za ravnatelje, ki izobražuje tako ravnatelje in ravnateljice (v nadaljnjem besedilu: ravnatelji) vrtcev ter šol kot njihove pomočnike in pomočnice (v nadaljnjem besedilu: pomočniki) ter učitelje, so izobraževalne vsebine o varovanju človekovih, posebno še otrokovih pravic vključene tudi v program Mreže učečih se šol 2. Gre za strategije za preprečevanje nasilja, v okviru katerih načrtno izobražujejo strokovne delavce in delavke (v nadaljnjem besedilu: strokovni delavci) za prepoznavanje kršitve otrokovih in človekovih pravic, nediskriminatorno obravnavanje, uveljavljanje načel enakih možnosti in spoštovanje človekovega dostojanstva za vse deležnike v vzgojno-izobraževalnem procesu (otroke, učitelje, starše).

58. Hkrati od leta 2003 v izobraževalne vsebine te mreže vključujejo tudi problematiko strukturalnega nasilja, ki se v družbi odraža kot odsotnost enakih možnosti za pripadnike različnih šibkejših in obrobni družbenih skupin (otroke, ženske, osebe s hendikepom, osebe z motnjami v duševnem zdravju, pripadnike manjšinskih etničnih, kulturnih, verskih skupin, azilante in druge), kar pogosto vodi v večjo izpostavljenost institucionalnemu in medosebnemu nasilju.

Urejanje bivanjskih razmer v romskih naseljih (točke 7. b, c, d, f in g)

59. Naseljevanje Romov zunaj urbane poselitve nikakor ni posledica kakega vladnega ali drugega ukrepa ali predpisa, ki bi določal naseljevanje Romov, temveč je stanje na tem področju izid zgodovinskega naseljevanja romske skupnosti v Sloveniji. Prav nasprotno, Vlada RS problematiko na področju bivanjskih razmer romske skupnosti rešuje načrtno in dolgoročno in si s pomočjo pozitivnih ukrepov prizadeva doseči legalizacijo teh naselij in izboljšanje življenjskih razmer Romov skupaj z njihovim boljšim vključevanjem v družbo.

60. Posebej glede legalizacije njihovih naselij je v okviru Ministrstva za okolje in prostor delovala Medresorska delovna skupina za reševanje prostorske problematike Romov, njen cilj je bil oblikovanje predlogov ukrepov za izboljšanje bivalnih razmer v romskih naseljih. Tako so bili v tem okviru zbrani podatki o romskih naseljih, obravnavane pa so tudi različne prakse urejanja romskih naselij doma in v tujini. Vsa pripravljena gradiva so bila vsebinsko izhodišče za oblikovanje organizacijskih, finančnih in zakonodajnih podpornih ukrepov države, ki so v prihodnje lahko v pomoč občinam in romski skupnosti pri urejanju prostorske problematike romskih naselij in izboljšanja bivalnih razmer Romov.

61. Junija 2018 se je začela uporabljati nova prostorska in gradbena zakonodaja. Namen treh novih zakonov je uveljaviti boljše prostorsko načrtovanje in celovito umeščanje, poleg tega pa olajšati legalizacijo stanovanjskih objektov, ki so bili zgrajeni brez ustreznih dovoljenj. Rešitve so usmerjene predvsem v dve skupini objektov, in sicer tiste daljšega obstoja (20 let ali več) in nekatere posebne primere nezakonitih objektov, pri katerih je pri presojanju treba upoštevati posebne okoliščine (tudi socialne). Z možnostmi legalizacije bodo tako obravnavana tudi vprašanja legalizacije objektov v naseljih, kjer so posebne družbene skupine, kot je na primer romska skupnost.

62. Ministrstvo za okolje in prostor je v okviru svojega dosedanjega delovanja za zagotavljanje ustreznih bivanjskih razmer Romov izvajalo vrsto ukrepov na področju opredelitve romskih naselij in njihove infrastrukturne opremljenosti v okviru priprave občinskih strateških in izvedbenih prostorskih aktov, ki so v skladu z veljavno zakonodajo edina zakonita podlaga za »legalizacijo« in uvrstitev v nasebinski sistem občin. Hkrati so sprejeti prostorski akti pogoj za pridobitev sredstev iz različnih državnih virov in virov EU, namenjenih skladnemu prostorskemu razvoju.

63. Ker je po veljavni zakonodaji prostorsko načrtovanje izključno v pristojnosti občine, MOP spodbuja občine, v katerih so naselja z romskim prebivalstvom, da jih enakovredno vključujejo v razvojne zasnove poselitve in obenem načrtujejo komunalno infrastrukturo ter Romom zagotavljajo dostop do drugih družbenih dejavnosti.

64. Ministrstvo je v okviru dela Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike pripravilo elaborat »Koncept modernizacije romskih naselij«, v katerem je kot cilj pri urejanju prostorske problematike romskih naselij opredeljeno celovito vključevanje Romov v slovensko družbo, to je postopno formalno, infrastrukturno in socialno vključevanje romskih naselij v slovenski naselbinski sistem ob vzporedno potekajoči sanaciji teh območij. Ta proces lahko uspešno poteka le ob partnerstvu občin, Romov in državnih ustanov, v katerem mora vsak od dejavnikov izpolniti obveznosti iz svojih pristojnosti.

65. Zato lahko rečemo, da je bilo veliko storjenega za izboljšanje bivanjskih razmer Romov, zlasti glede njihovega dostopa do pitne vode in sanitarij. Kot je pokazalo zadnje poročilo Medresorske delovne skupine za reševanje prostorske problematike Romov, je v letu 2017 v Sloveniji v 83 romskih naseljih živel 6.631 prebivalcev, vsem pa je bil omogočen dostop do pitne vode. Če pogledamo podrobneje, se je 5.398 prebivalcev (81,4 odstotka) oskrbovalo iz javnega vodovoda (med celotnim prebivalstvom Slovenije je ta delež 88,6 odstotka), 1.201 pa iz drugih virov (lastna oskrba s pitno vodo, cisterne, zbiralniki, javne pipe). Na javno kanalizacijo je bilo priključenih 32,2 odstotka Romov (v celotni Sloveniji je bilo na javno kanalizacijo priključenih 62 odstotkov prebivalcev).

66. Predpisi, ki urejajo preskrbo z vodo, ne ločijo prebivalstva glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnosti ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine. V skladu z Zakonom o varstvu okolja je oskrba s pitno vodo obvezna občinska gospodarska javna služba varstva okolja, kar pomeni, da so za njeno izvajanje kakor tudi za zgraditev infrastrukture, ki je potrebna za to, odgovorne občine.

67. Kot že omenjeno pa bo pomemben korak pri ustrežnejši oskrbi z vodo pomenila legalizacija romskih naselij na podlagi novega gradbenega zakona, kar bo olajšalo ustrezne postopke.

Ozaveščenost romskih skupnosti o nevarnostih zgodnjih in prisilnih porok (točka 7. e)

68. V slovenski zakonodaji je starostna meja za doseg polnoletnosti opredeljena z 18. letom. Družinski zakonik (24. člen) določa, da zakonske zveze ne more skleniti otrok. Poroke otrok pod 18. letom starosti se dovolijo le izjemoma in na podlagi sodniške odločitve, in to samo takrat, ko je to v največjo korist zadevnega otroka. Sodišče lahko zaradi utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze otroku, ki je že dopolnil 15 let, le če je dosegel tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice pravic in obveznosti, ki nastanejo s sklenitvijo zakonske zveze.

69. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je leta 2014 naročilo raziskavo o prisilnih porokah romskih deklic, ki jo je opravil Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Namen **raziskave »Prisilne poroke romskih deklic«** je bil:

- ugotoviti obseg prezgodnjih in prisilnih porok romskih deklic (ter tudi dečkov),
- ugotoviti poglobitve vzroke za to,
- ugotoviti posledice, ki jih puščajo tovrstne poročne prakse,
- pripraviti predloge in priporočila državi za sistemske rešitve, ki bi pripomogle k odpravi prisilnih porok.

70. Raziskava je potekala leta 2013 in 2014. Raziskava ugotavlja, da se življenje Romov zelo razlikuje glede na to, kateri skupini pripadajo, in da to velja tudi za poroke.

71. **Obseg prisilnih porok** je bil izmerjen na podlagi podatkov, pridobljenih iz anketnih vprašalnikov. Raziskava na podlagi ocen ugotavlja, da je pojav prisilnih porok med romskimi otroki v Sloveniji po ocenah CSD srednje razširjen, po podatkih drugih organizacij pa razširjen, se pa v povprečju vsi strinjajo, da je problematika obsežnejša od znanega števila uradnih prijav, predvsem ker so tovrstne poroke običajno neformalne in starši in CSD ne zaprosijo za spregled mladoletnosti, zato centrov in drugih organizacij informacije o tem niti ne dosežejo oziroma do njih pridejo veliko pozneje, prek drugih virov.

72. Med otroške poroke se štejejo tiste, pri katerih je vsaj ena oseba mlajša od 18 let. Pri teh porokah prisila ni bila zaznana, poleg tega pa za nevesto ni bila izplačana nikakršna vsota denarja. V letih od 2010 do 2014 naj bi bilo po ocenah CSD 25 primerov (niso bile upoštevane ocene CSD Novo mesto, ki je sicer ocenil, da so otroške poroke prevladujoč način poročanja, saj se tako »poroči« kar 90 odstotkov romskih deklic (rodijo otroka pred 18. letom starosti) in 60 odstotkov romskih dečkov (se izrečejo za otroka pred 18. letom starosti), zato bi bile ocene CSD v tem delu veliko večje), po ocenah drugih organizacij (največkrat nevladnih) 128 primerov in po ocenah šol 64 primerov.

73. Raziskava je ugotovila, da je otroških porok več kot prisilnih, podatki CSD, drugih organizacij in šol pa kažejo, da se te pojavljajo pretežno v jugovzhodni Sloveniji.

74. **Nacionalni program ukrepov za Rome 2017–2021** vključuje tudi ciljno usmerjene ukrepe in priporočila na področju socialnega varstva s poudarkom na zgodnjih in prisilnih porokah oziroma begu mladoletnih oseb v škodljiva okolja ter postopkov obravnave zunajzakonskih skupnosti z mladoletnimi osebami. Ti ukrepi so: (1) Priprava usmeritev in priporočil za delo strokovnih delavcev CSD v primerih bega mladoletnih oseb v škodljiva okolja. (2) Dejavnosti za obravnavanje problematike zgodnjih, dogovorjenih in prisilnih porok (v okviru javnega razpisa za vzpostavitev večnamenskih romskih centrov). (3) Priprava protokola ukrepanja v postopkih obravnave primerov zunajzakonskih skupnosti z mladoletnimi osebami.

75. Projekt vzpostavitve VNRC se je začel leta 2017 z javnim razpisom MDDSZ. Od takrat je bilo vzpostavljenih sedem VNRC. VNRC-ji preko aktivnosti, ki se izvajajo v njih, delujejo kot točke individualnega (tj. posameznikovega/posamezničinega) in kolektivnega (oz. kot skupnostnega) opolnomočenja in integracije. Med aktivnosti, ki jih zagotavljajo izvajalci vzpostavitve VNRC in so namenjene 'individualnemu' opolnomočenju v vseh aspektih življenja, sodijo delavnice namenjene 'fizičnemu opolnomočenju' preko seznanjanja s pomenom skrbi za telesno aktivnost, zdravimi načini prehranjevanja in vzdrževanjem osebne higiene. V kontekst individualnega opolnomočenja sodijo tudi bolj 'socialnemu oz. ekonomskemu opolnomočenju' posameznikov namenjene aktivnosti oz. delavnice, ki se izvajajo v VNRC, osredotočene na ekonomično razpolaganje s financami, pomenu vključevanja otrok v predšolsko vzgojo ter šolo, skrb za dojenčka/otroka v različnih starostnih obdobjih in nenazadnje tudi aktivnosti namenjene krepitvi zavesti o pomenu zaključka izobraževanja in zaposlitve za posameznikovo samostojnost, neodvisnost in opolnomočenje. V tej kategoriji aktivnosti, ki jih zagotavljajo na JR izbrani izvajalci, posebej izpostavljamo aktivnosti seznanjanja pripadnikov in pripadnic ciljne skupine z možnostmi zaključka izobraževanja, s programi socialne aktivacije ter tekočimi programi aktivne politike zaposlovanja (predvsem v tistem delu, ki Rome dodatno spodbuja k vključevanju z ukrepi pozitivne diskriminacije) ter aktivnosti seznanjanja in predstavljanja lokalnih zaposlovalcev (ter profilov kadrov, ki jih le-ti iščejo). Trenutno najopaznejši rezultat projekta vzpostavitve VNRC, je prehod iz pasivnosti v aktivnejše sodelovanje pri izvajanju nujenih aktivnosti, predvsem romskih žensk, otrok in mladostnikov. Skozi izvajanje aktivnosti prihaja do odprtega pogovora in detabuizacije med Romi sicer precej tabuiziranih tem kot so zdrava spolnost in metode kontracepcije, skrb za progenerativno zdravje, begi v škodljiva družbena okolja, nasilje v družini ipd.

Socialno-varstveni programi

76. MDDSZ iz proračuna RS v okviru mreže socialnovarstvenih programov v letu 2020 sofinancira 4 socialnovarstvene programe s poudarkom na socialnem vključevanju Romov; 2 javna socialnovarstvena programa; Dnevni center za romske otroke, ki ga izvaja Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto in Dnevni center KherŠuBeši, ki ga izvaja Center za socialno delo Dolenjska in Bela krajina in 2 razvojna socialnovarstvena programa (Z roko v roki, izvajalca Društvo Mozaik – društvo otrok in Zeleno in zdravo vključevanje Romov – ZZ ROM izvajalca Raziskovalno in izobraževalno središče Dvorec Rakičan). Za sofinanciranje javnih in razvojnih socialnovarstvenih programov je v letu 2020 namenjenih 160.000,00 EUR in sicer za stroške dela zaposlenih v socialnovarstvenih programih in nujne posredne stroške.

Socialna aktivacija romske skupnosti

77. V drugi polovici leta 2019 so bili na Javnem razpisu za sofinanciranje projektov socialne aktivacije izbrani trije izvajalci, ki izvajajo program socialne aktivacije (SA) romskih žensk (SKLOP 3) v petih različnih krajih po Sloveniji. Namen programov SA romskih žensk je okrepiti njihovo socialno vključenost v širše družbeno okolje, povečanje motivacije in krepitev obstoječih ter pridobitev novih socialnih in funkcionalnih kompetenc za reševanje zanje značilnih specifičnih življenjskih in socialnih situacij, ki jih postavljajo v odvisen položaj in jim omejujejo možnosti vključevanja in integracije v širše socialno okolje ter pridobivanje praktičnih znanj, ki jim bodo omogočila učinkovitejši nastop ter vključevanje na trge dela. Obvezne vsebine: aktivnosti za vzpostavitev skupinske dinamike, aktivnosti za motiviranje udeleženk in njihovo osebnostno rast, aktivnosti za dvig socialnih kompetenc, aktivnosti, ki krepijo ozaveščenost udeleženk o pomembnosti vključevanja v širše socialno in kulturno okolje, aktivnosti, ki spodbujajo in omogočajo pridobivanje znanj za učinkovito sporazumevanje v slovenskem jeziku, aktivnosti za dvig funkcionalnih kompetenc, aktivnosti za pridobitev kompetenc za vstop oz. približevanje trgu dela, pridobivanje praktičnih izkušenj za trg dela, aktivnosti, usmerjene k aktivnemu pristopu iskanja nadaljnjih vključitev, pregled doseženih ciljev udeleženk, zagovorništvo, svetovanje in podpora pri vstopu na trg dela. Z izvajanjem kakovostnih programov se na celovit način prispeva k reševanju njihovih problemov socialne izključenosti in tveganja revščine ter k izboljšanju njihove zaposljivosti. Program ženskam zagotavlja razvoj socialnih kompetenc, dvig funkcionalnih kompetenc za aktivno reševanje socialnih problematik, dvig motivacije in opolnomočenje za vstop na trg dela ter pridobitev delovnih kompetenc.

78. Leta 2017 je bila ustanovljena **ad hoc delovna skupina za pripravo protokola v postopkih obravnave primerov zunajzakonskih skupnosti z mladoletnimi osebami** – obravnava primerov begov mladoletnih oseb v škodljiva okolja (prezgodnje poroke) in prisilnih porok v romski skupnosti. Skupina se je do zdaj seznanila s stanjem obravnave zunajzakonskih skupnosti z mladoletnimi osebami oziroma bega mladoletnih oseb v škodljiva okolja ter s potrebami in izhodišči za pripravo protokola oziroma priročnika ukrepanja v teh postopkih. Na sestankih delovne skupine so se v letu 2018 med drugim dogovorili tudi o dejavnostih za ozaveščanje delavcev v pravosodju. Center za izobraževanje v pravosodju je v svoje izobraževalne dogodke – sodniške šole vključil predavanja sodnikom ter zaposlenim v pravosodju, na temo izzivov pri delu z romsko skupnostjo ter njenih posebnosti. Te dejavnosti izvaja Center za raziskovanje in socialne veščine, Policijske akademije, Generalne policijske uprave. Tako je bilo v letih 2018 in 2019 izvedenih 12 predavanj *Izzivi pri delu z romsko skupnostjo ter njene posebnosti*:

- 19. septembra 2018 v Delovno-socialni sodniški šoli 2018,
- 9. novembra 2018 v Prekrškovnopравни sodniški šoli 2018,
- 27. novembra 2018 v Zemljiškoknjižni šoli 2018,
- 28. novembra 2018 v Državnoodvetniški šoli 2018,
- 17. decembra 2018 v Državnotožilski šoli 2018 - Mladi in kriminal,
- 7. marca 2019 v Civilnopravni sodniški šoli 2019,
- 13. marca 2019 v Izvršilni sodniški šoli 2019,
- 21. marca 2019 v Civilnopravni sodniški šoli 2019,
- 27. marca 2019 v Izvršilni sodniški šoli 2019,
- 8. aprila 2019 -v Šoli insolventnega prava 2019,
- 8. maja 2019 -v Registrski sodniški šoli 2019,
- 4. junija 2019 v Šoli za brezplačno pravno pomoč.

79. UN je v letih 2018 in 2019 pripravil tudi tri večje posvete, na katerih se je večdeležniško obravnavala problematika tako imenovanih prisilnih in prezgodnjih porok v romski skupnosti. Udeležili so se jih predstavniki ključnih ustanov: centrov za socialno delo, policije, tožilstva, pristojnih ministrstev in drugih ustanov.

80. Skupnost centrov za socialno delo je izdala **Usmeritve in priporočila za delo strokovnih delavcev Centrov za socialno delo (CSD)** v primeru begov mladoletnikov v škodljiva okolja, ki so prepoznana kot koristen pripomoček pri izvajanju nalog strokovnih služb z namenom zaščite mladoletnikov in mladoletnic (v nadaljnjem besedilu: mladoletniki) pred bivanjem v zanje škodljivem okolju. Usmeritve in priporočila se uporabljajo v vseh primerih, ko CSD ali interventna služba prejme informacijo, da je mladoletna oseba v okolju, kjer so starši onemogočeni pri izvajanju roditeljske pravice. Informacijo o tem lahko CSD oziroma interventna služba prejme od njenih staršev, policije ali drugih oseb. V primeru visoke ocene ogroženosti se CSD poveže tudi s policijo.

81. Na podlagi **Akcijskega načrta za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2017-2018**, ki je podlaga za izvajanje temeljnih dejavnosti preprečevanja in boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji, so bile izvedene številne dejavnosti za preventivno ozaveščanje potencialnih žrtev trgovine z ljudmi v romskih skupnostih, zlasti z vidika prisilnih in tako imenovanih prezgodnjih porok. Poleg tega je bila v letu 2018 v Javni razpis Urada Vlade RS za komuniciranje za sofinanciranje informativno-komunikacijskih in izobraževalnih projektov nevladnih in humanitarnih organizacij dodana tudi vsebina ozaveščanja o nevarnostih prisilnih in dogovorjenih porok, tako da je tretjina projekta preventivnega ozaveščanja starejših osnovnošolcev in srednješolcev potekala v okoljih, kjer živijo tudi pripadniki romske skupnosti. Sprejet je bil tudi nov akcijski načrt za obdobje 2019-2020, ki predvideva nadaljnje preventivno ozaveščanje potencialnih žrtev trgovine z ljudmi v romskih skupnostih o prisilnih in tako imenovanih prezgodnjih porokah. Ozaveščanje o nevarnostih prisilnih in dogovorjenih porok v romski skupnosti je bilo od leta 2019 še okrepjeno, saj se mora vsaj polovica ozaveščanja izvajati tudi v okoljih, kjer živijo pripadniki romske skupnosti.

82. **Prepoved prisilne sklenitve zakonske zveze** ali vzpostavitve podobne skupnosti je opredeljena v posebnem členu Kazenskega zakonika (KZ-1; 132. a člen), v katerem zakon posebej poudarja in sankcionira z zaporno kaznijo prepoved prisilne sklenitve zakonske zveze ali vzpostavitve podobne skupnosti. Storilec takega kaznivega dejanja se kaznuje z zaporom do treh let. Predpisana kazen je strožja oziroma višja v primeru, da je žrtev mladoletna oziroma slabotna; storilec se lahko kaznuje z zaporom do petih let.

83. Novi člen (novela KZ-1 iz leta 2015), ki prepoveduje prisilno sklenitev zakonske zveze, tako ustrezno dopolnjuje splošen člen, ki prepoveduje kakšno koli prisiljenje (132. člen), torej naklepno vplivanje na svobodno odločitev. Prisiljenje se kaznuje z zaporom do enega leta.

84. Ob tem je treba dodati, da je v kazenskem zakoniku posebej **kriminalizirana trgovina z ljudmi**: 113. člen izrecno opredeljuje in sankcionira védenje za tovrstna kazniva dejanja ali njihovo uporabo. Predvideni sankciji za kaznivo dejanje trgovine z ljudmi sta zaporna kazen od enega do deset let in tudi denarna kazen. Sankciji za védenje za ta kazniva dejanja in njihovo uporabo pa sta zaporna kazen do treh let in denarna kazen. Strožja kazen (zapor od treh do petnajst let) je predvidena, za primere, ko so žrtve trgovine z ljudmi mladoletne osebe, ko je uporabljena grožnja, prisila ali preslepitev, ugrabitev ter za primere, ko je oseba prisiljena v nosečnost ali umetno oploditev.

Dostop Romov do trga dela (točka 7 f)

85. Za vključevanje Romov so pomembna področja vključevanja v večgeneracijske centre, ki se uvajajo v vsej Sloveniji. S kohezijskimi sredstvi EU je bila konec leta 2016 in v začetku leta 2017 vzpostavljena mreža 15 večgeneracijskih centrov (VGC) po Sloveniji. VGC ponujajo raznovrstne, dostopne in kakovostne preventivne programe, namenjene ranljivim družbenim skupinam.

86. Večgeneracijski centri temeljijo na dejavni udeležbi uporabnikov ter skupnostnem povezovanju in sodelovanju. V nekaterih centrih se izvajajo tudi dejavnosti, namenjene krepitvi socialne vključenosti romskih družin, zlasti otrok in mladostnikov.

87. Večgeneracijski centri:

VGC Pomurje, Murska Sobota	delavnice romske kulinarike, jezika, kulture predstavljanje romske kulture na otroških taborih učna pomoč za romske otroke vključevanje Romov v prostovoljstvo usklajevanje in organiziranje raznih oblik pomoči za Rome ponujajo prostor za neformalno druženje, informiranje in obveščanje Romov delavnice na temo vzgoje in varstva otrok, skrbi za otroke, o partnerskih in družinskih odnosih ter druge tematske delavnice tudi za Rome
VGC Skupaj, Novo mesto	delavnice usposabljanja za iskanje zaposlitve, načrtovanja izobraževalnih in poklicnih ciljev za Rome delavnice bralne pismenosti za romske otroke in starše ter tečaj za razvoj digitalnega opismenjevanja Romov delavnice finančne pismenosti za Rome delavnice za krepitev socialnih spretnosti Romov šola za vsakdanje življenje za Rome (delavnice za obvladovanje zahtev vsakdanjih hišnih popravil, nego dojenčkov in otrok, nosečnice, mlade mamice, vodenje gospodinjstva, obvladovanje cestnoprometnih predpisov) učna pomoč romskim otrokom in mladim delavnice za razvijanje odgovornega starševstva za romske starše delavnice medkulturnega dialoga za Rome delavnice za zmanjšanje stereotipov in predsodkov, povezanih z romsko skupnostjo
VGC Marela, Črnomelj	VGC Marela Jedinščica vsak dan od ponedeljka do petka od 13.30 do 16. ure otrokom iz romskega naselja Jedinščica ponuja različne dejavnosti delavnice za razvijanje socialnih, zdravstvenih, kulturnih, komunikacijskih, zaposlitvenih in finančnih kompetenc, namenjene predvsem romskim ženskam.
VGC Posavje, Krško	opismenjevanje Romov in ustvarjalna delavnica športne in družabne igre za otroke delavnica za otroke: ustvarjanje zgodb delavnice za mamice: Skrb zase in za družino kuharske delavnice.
VGC Skupna točka, Ljubljana	delavnice o zdravem načinu življenja, gibalne delavnice za romske otroke medgeneracijske delavnice in kakovostno preživljanje prostega časa za mlade Rome: senčno gledališče delavnica za razvoj komunikacijskih in socialnih veščin delavnice za krepitev starševskih kompetenc obrtne in kuharske delavnice: delavnica za razvijanje praktičnih kompetenc: kulinarčna delavnica za Rome učna pomoč in mentorstvo za mlade Rome podpora posameznikom in družinam, ki se znajdejo v stiski

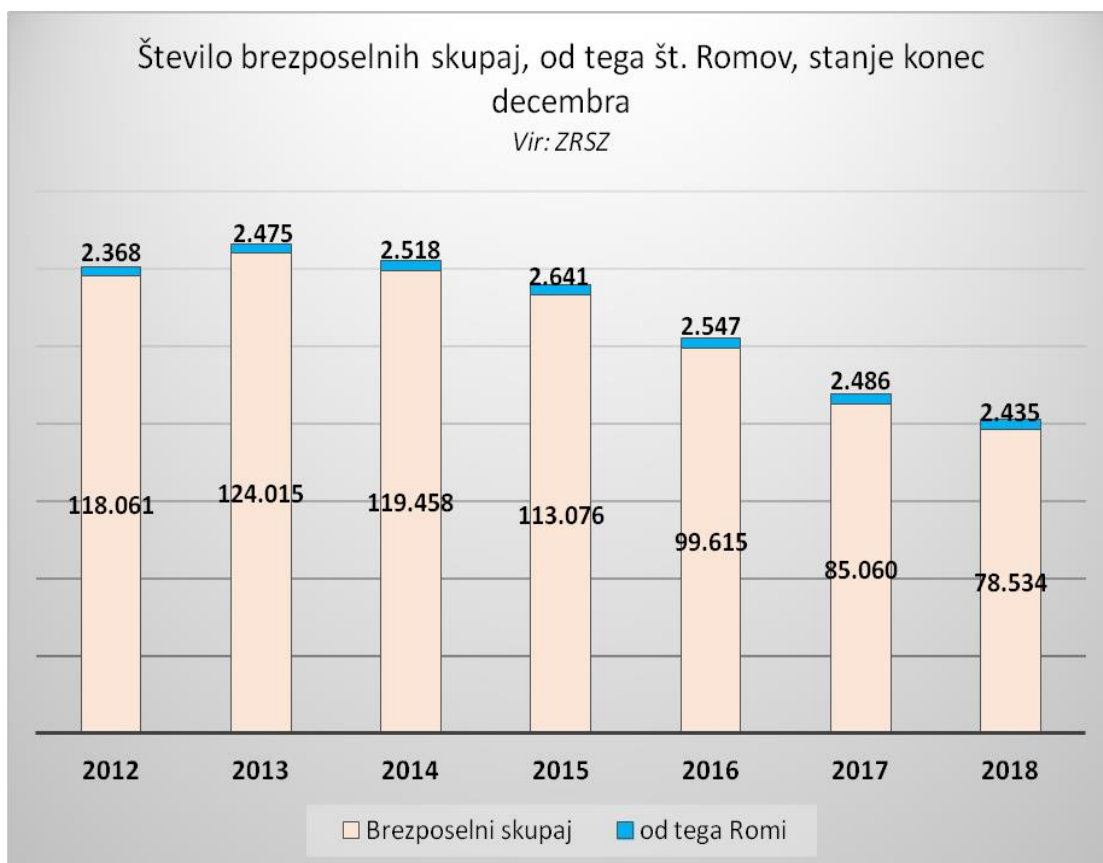
88. Zaposlovanje Romov poteka v okviru javnih del ter v programih aktivne politike zaposlovanja, ki so namenjeni socialni in delovni aktivaciji dolgotrajno brezposelnih oseb. Za povečanje zaposljivosti pripadnikov romske skupnosti se ti vključujejo v vse programe APZ, delavnice Storitve za trg dela in karierna središča.

89. Položaj Romov je glede na predpise v okviru zaposlovanja, ki so v pristojnosti MDDSZ, izenačen s pravicami in dolžnostmi drugih državljanov in državljanek (v nadaljnjem besedilu: državljani) Republike Slovenije. Brezposelni Romi imajo tako kot vse druge brezposelne osebe zaradi povečanja svojih zaposlitvenih možnosti pravico in obveznost, da se vključijo v ukrepe aktivne politike zaposlovanja (APZ). Ukrepi države s področja trga dela so usmerjeni v zmanjšanje brezposelnosti pripadnikov romske skupnosti in povečanje njihove zaposljivosti.

90. Konec leta 2018 je bilo v evidenci brezposelnih oseb evidentiranih 2.435 Romov (vsi brezposelni: 78.534), konec leta 2017 2.486 Romov (vsi brezposelni: 85.060), konec leta 2016 2.547 Romov (vsi brezposelni: 99.615) in konec leta 2015 2.641 Romov (vsi brezposelni: 113.076).

91. Glede na gibanja na trgu dela (gospodarska kriza/gospodarska rast) se absolutno število brezposelnih Romov, prijavljenih v evidenco brezposelnih, ne spreminja veliko.

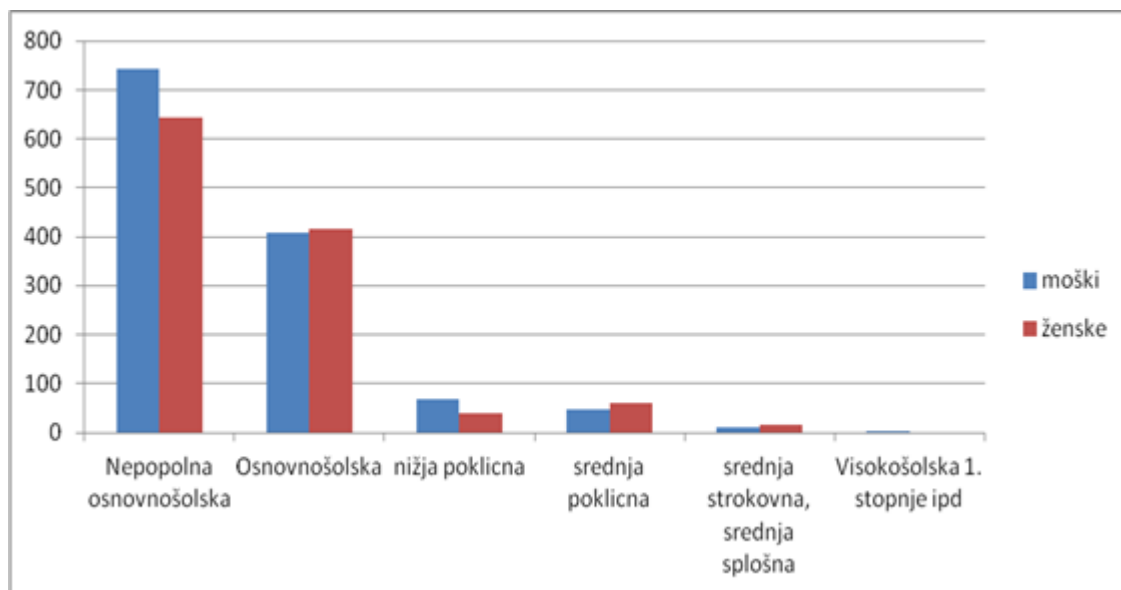
92. Slika 1: Število brezposelnih in delež Romov v letih od 2012 do 2018. Vir: MDDSZ, 2019

93. Preglednica 1: Sestava brezposelnih Romov po izobrazbi. Vir: MDDSZ, 2019

STRUKTURA BREZPOSELNIH ROMOV PO RAVNI IZOBRAZBE IN SPOLU KONEC LETA 2018			
	moški	ženske	Skupaj
Nepopolna osnovnošolska	743	644	1.387
Osnovnošolska	407	417	824
nižja poklicna	69	38	107
srednja poklicna	47	60	107
srednja strokovna, srednja splošna	10	17	27
Visokošolska 1. stopnje ipd	1		1
Skupaj	1277	1176	2453

94. Slika 2: Sestava brezposelnih Romov po izobrazbi. Vir: MDDSZ, 2019

95. Konec leta 2018 je bilo v evidenci brezposelnih oseb prijavljenih 1.387 Romov z nepopolno šolsko izobrazbo oziroma 57 odstotkov vseh Romov, prijavljenih v evidenci brezposelnih, 824 Romov oziroma 34 odstotkov vseh pa je imelo osnovnošolsko izobrazbo.

96. Problematika vključevanja romske populacije v zaposlitev je večplastna in zahteva predhodno ukrepanje na različnih medresorskih področjih (bivanjske razmere, področje vzgoje in izobraževanja, področje socialnega varstva, zaščite otrok, žensk in mladih, ukrepi in pristopi na lokalni ravni in podobno). Največji oviri pri vključevanju brezposelnih Romov na trg dela sta njihova nizka raven izobrazbe ter pomanjkanje delovnih izkušenj in pripravljenosti pripadnikov romske skupnosti za še dejavnejše prepoznavanje lastnih sposobnosti, znanja, veščin in interesov za sprejemanje odločitev na področju izobraževanja, usposabljanja, izbire poklica in zaposlitve.

97. V obdobju od januarja do decembra 2018 je zavod naštel skupaj 271 izhodov v zaposlitev, od tega v okviru APZ 145 Romov, 126 Romov se je zaposlilo na trgu dela pri različnih delodajalcih, in sicer v trgovski dejavnosti, gradbeništvu, prevozništvu, gozdarstvu, čistilnih servisih, kadrovskih agencijah in podobno.

98. MDDSZ letno poroča Uradu za narodnosti o doseganju rezultatov na področju zaposlovanja Romov, in sicer v okviru veljavnega Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome (NPUR).

99. V okviru NPUR se izvaja tudi ukrep z nazivom »Vključevanje Romov v ukrepe države na trgu dela« (ukrep, ki je v pristojnosti Direktorata za trg dela in zaposlovanje) in katerega namen je zmanjšanje števila brezposelnih Romov in povečanje njihove zaposljivosti.

100. Ukrep »Vključevanje Romov v ukrepe države na trgu dela« obsega tri sklope: (1) sklop APZ, (2) sklop Storitve za trg dela in (3) sklop Karierna središča. Ukrep je splošni vključevalni ukrep, ki pa se glede na stanje in gibanja na trgu dela stalno dopolnjuje z novimi dejavnostmi, programi in storitvami.

101. V nadaljevanju podajamo obrazložitev vsebin ukrepa NPUR Vključevanje Romov v ukrepe države na trgu dela.

APZ

102. Posamezni programi APZ se izvajajo v okviru:

- Usposabljanje in izobraževanje: Izobraževanje se izvaja kot neformalno in formalno izobraževanje. Namen neformalnega izobraževanja je večanje zaposlitvenih možnosti s pridobitvijo novih znanj in kompetenc za vstop na trg dela in uspešen razvoj kariere. Formalno izobraževanje pomeni vključitev v javno veljavni program za pridobitev javno veljavne izobrazbe (na primer osnovnošolsko izobrazbo). V

okviru tega ukrepa se brezposelni Romi lahko tudi praktično usposabljujejo na konkretnem delovnem mestu (na primer program Usposabljanje na delovnem mestu, Delovni preizkus).

- Spodbude za zaposlovanje: Spodbude za zaposlovanje so namenjene predvsem povečanju zaposlitvenih možnosti ranljivih skupin brezposelnih oseb. Spodbude za zaposlovanje se izvajajo v obliki subvencij za zaposlitev in v obliki povračila prispevkov delodajalcem za socialno varnost v primeru, da zaposlijo brezposelno osebo (na primer Zaposli.me, Spodbude za trajno zaposlovanje mladih, Spodbude za zaposlovanje prejemnikov denarnega nadomestila).
- Kreiranje delovnih mest: program je namenjen spodbujanju delovne in socialne vključenosti ter izboljšanju usposobljenosti in delovnih veščin ranljivih skupin brezposelnih oseb. V ta ukrep spadajo javna dela, v katera so lahko Romi vključeni dve leti.
- Spodbujanje samozaposlovanja: Ukrep je namenjen pomoči pri uresničitvi podjetniških idej in ustvarjanju delovnih mest v mikropodjetjih, kot jih določa zakon, ki ureja gospodarske družbe in spodbujanju opravljanja katere koli samostojne dejavnosti.

Delavnice v okviru Storitve za trg dela

103. Brezposelni Romi se lahko vključujejo tudi v delavnice v okviru Storitve za trg dela. Njihov namen je pridobivanje veščin za spoznavanje posameznikovih želja, zanimanj, znanja in veščin, možnosti v okolju, učenje ter odločanje za zaposlitvene in karijerne cilje ter njihovo uresničevanje. Pomembnost vključitve v navedene delavnice se izraža v podpori za hitrejši prehod med zaposlitvijo in brezposelnostjo, kar pripomore k manjši socialni izključenosti Romov.

Karierna središča

104. Pripadniki romske skupnosti lahko uporabljajo tudi storitve kariernih središč, ki so namenjena podpori osebam pri načrtovanju izobraževalne ali zaposlitvene kariere. Storitve kariernih središč pomembno vplivajo na prepoznavo sposobnosti, znanja, veščin in interesov za sprejemanje odločitev Romov na področju usposabljanja, izobraževanja, zaposlovanja in izbire poklica (na primer storitve: informativni seminar, prvi intervju, priprava na hitre zmenke z delodajalci, informativni sestanek o namenu programa socialne aktivacije in pogoji za vključitev v programe socialne aktivacije, osnovno karierno svetovanje, osnovno karierno svetovanje po 12 mesecih, poglobljeno karierno svetovanje, rehabilitacijsko svetovanje, predizbor kandidatov za prosta delovna mesta, skupinske oblike svetovanja, sodelovanje z delodajalci pri izboru kandidatov za zaposlitev). Pomembno: ena oseba lahko uporabi večkrat in več storitev kariernih središč.

Vključevanje Romov v ukrepe države na trgu dela

105. V APZ je bilo v letu 2018 vključenih 480 Romov, od tega 243 moških in 237 žensk. Največ jih je bilo vključenih v programe formalnega izobraževanja (138 Romov za pridobitev osnovnošolske izobrazbe, od tega 75 moških in 63 žensk) in v javna dela (126 Romov, od tega 57 moških in 72 žensk). V zaposlitvene programe je bilo vključenih 17 Romov, od tega devet moških in osem žensk.

106. V delavnice Storitve za trg dela je bilo vključenih 225 Romov, od tega 109 moških in 116 žensk (delavnice: Kariera po petdesetem, Učinkovit nastop na trgu dela in Svetovalnica)

107. V Karierna središča je bilo vključenih 2.957 Romov, od tega 1.501 moških in 1.456 žensk. Pomembno: ena oseba lahko uporabi večkrat in več storitev Kariernih središč.

108. Skupaj je bilo v vse tri sklope vključenih 3.662 Romov, od tega 1853 moških in 1.809 žensk.

109. Preglednica 2. Prehodi v zaposlitev v obdobju 2015–2018

Leto (obdobje januar – december)	2015	2016	2017	2018
Št. izhodov v zaposlitev na letni ravni (januar – december)	240	321	290	271

110. Preglednica 3. Rezultati v obdobju od 2015 do 2018

Leto	Št. vključenih Romov v ukrepe APZ, delavnice Storitev za trg dela in storitve kariernih središč	Poraba sredstev v EUR
2015	2.433	1.162.290,00
2016	2.546	1.137.886,00
2017	3.264	1.251.698,00
2018	3.662	1.614.035,00
Skupaj	11.905	5.165.909,00

Učinkovito izvajanje Nacionalnega programa za Rome (točka 7)

111. Ukrepe za izboljšanje položaja Romov v Sloveniji je Vlada RS obravnavala v Nacionalnem programu ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021 (NPUR 2017–2021), sprejetem 25. maja 2017, ter zagotovila metodologijo za njegovo redno spremljanje in ocenjevanje. Področja, ki jih zajema NPUR 2017–2021, je kot prednostna prepoznala tudi romska skupnost.

112. Ukrepi iz NPUR 2017–2021 se večinoma izvajajo na območju zgodovinske poselitve romske skupnosti, kjer živi večina njenih pripadnikov in so izzivi največji, pa tudi na vseh drugih območjih, kjer živijo Romi in so ukrepi potrebni.

113. Glavni poudarki oziroma napredek, ki je bil dosežen od prejšnjega nacionalnega programa ukrepov (NPUR 2010–2015):

- v NPUR 2017–2021 so vključeni ukrepi za vzpostavitev tesnejšega sodelovanja in povezovanja državne ravni z lokalno, kar je za uspešno doseganje ciljev iz NPUR 2017–2021 zelo pomembno;
- v NPUR 2017–2021 je več povezovanja med posameznimi ukrepi kot tudi vključenega več sodelovanja različnih pristojnih organov za doseganje večje učinkovitosti v praksi;
- v NPUR 2017–2021 je vključenih več ukrepov za socialno vključevanje in zaščito žensk, otrok in mladih (še posebej ukrepov za specifične izzive, kot so beg mladoletnih oseb v škodljiva okolja ali primeri zunajzakonskih skupnosti mladoletnih oseb – tako imenovane prezgodnje in prisilne poroke romskih otrok);
- v NPUR 2017–2021 je vključenih več ukrepov za krepitev obveščenosti pripadnikov romske skupnosti in krepitev njihovega vključevanja v že obstoječe programe in ukrepe na različnih področjih;
- v NPUR 2017–2021 so vključeni ukrepi za krepitev posvetovalnega procesa na lokalni in nacionalni ravni, s čimer se spodbujata socialno vključevanje in aktivacija pripadnikov romske skupnosti na lokalni ravni in ponuja podporo občinam pri opravljanju nalog na tem področju;
- v NPUR 2017–2021 je predvideno okrepljeno spremljanje uresničevanja ukrepov, v primerjavi s prejšnjim obdobjem je usmerjeno predvsem v spremljanje učinka ukrepov v lokalnih okoljih.

114. Ob sprejemu NPUR 2017–2021 je vlada državnim sekretarjem na pristojnih ministrstvih naložila izvajanje ukrepov in spremljanje njihovega uresničevanja, usklajevanje dela v zvezi z izvajanjem ukrepov in njihovim spremljanjem ter sodelovanje z Uradom Vlade Republike Slovenije za narodnosti (UN), ki je organ, odgovoren za usklajevanje priprave in izvajanja NPUR 2017–2021, pa so pristojna ministrstva in vladne službe morala imenovati osebe za stike.

115. Uresničevanje NPUR 2017–2021 spremlja vladno posvetovalno telo, to je Komisija Vlade RS za zaščito romske skupnosti (v nadaljnjem besedilu: komisija). Njeni člani so tudi

predstavniki romske skupnosti. Julija 2017 je komisija opravila razpravo o vprašanjih, povezanih s spremljanjem uresničevanja NPUR 2017–2021, UN pa je nato za potrebe poročanja o uresničevanju NPUR 2017–2021 pripravil enotno metodologijo poročanja, po kateri poročajo vsi nosilci ukrepov.

116. Komisija je tudi sklenila, da pregled uresničevanja ukrepov NPUR 2017–2021 postane redna točka dnevnega reda sej komisije. Predstavniki pristojnih ministrstev in vladnih služb morajo komisijo redno seznanjati z s trenutno pomembnimi zadevami v zvezi z uresničevanjem ukrepov. S tem se zagotavlja izmenjava informacija med nosilci ukrepov in vsebinskimi področji ter krepita povezovanje in sodelovanje med pristojnimi organi.

117. V letu 2018 je UN naročil neodvisno zunanjo ocenitev uresničevanja NPUR 2017–2021, ki jo je izvedel Mirovni inštitut in je zajela obdobje od 25. maja 2017 do 1. junija 2018. Objavljena je na spletni strani <https://www.gov.si teme/romska-skupnost/>. Celovito je bila ocenitev predstavljena dne predstavnikom pristojnih institucij 19. februarja 2019.

118. Spremljanje uresničevanja NPUR 2017–2021 in določb Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1) je dodatno nadgrajeno z rednim letnim poročanjem Vlade Republike Slovenije Državnemu zboru. V vladnih poročilih se Državnemu zboru poroča o uresničevanju ZRomS-1 in NPUR 2017–2021. Vsa vladna poročila so objavljena na spletni strani <https://www.gov.si teme/romska-skupnost/>; do zdaj je vlada sprejela šest poročil.

119. UN opravlja tudi nalogo nacionalne kontaktne točke za Rome v Sloveniji. V tej vlogi vodi projekt »Krepitev nacionalnega posvetovalnega procesa v Sloveniji z vzpostavitvijo Nacionalne platforme za Rome – SIFOROMA«. Prvi projekt, SIFOROMA 1, je UN izvajal od 1. avgusta 2016 do 31. julija 2017, projekt SIFOROMA 2 od 1. januarja 2018 do 31. decembra 2018, tretji projekt, SIFOROMA 3 pa od 1. januarja 2019 do 31. decembra 2019. Trenutno se izvaja projekt SIFOROMA 4 (od 1. januarja 2020 do 31. decembra 2020). Namen vseh projektov je krepitev posvetovalnega procesa o socialnem vključevanju Romov s povezovanjem nacionalnih in lokalnih odločevalcev, romske skupnosti in nevladnega sektorja.

120. Cilji vseh projektov SIFOROMA so:

- vzpostaviti odprt in strukturiran postopek posvetovanja;
- zagotoviti priložnosti za izmenjavo izkušenj, strokovnega mnenja, znanja in dobrih praks;
- spodbuditi krepitev dialoga med lokalno in državno ravni za iskanje sodelovanja pri urejanju romske tematike;
- priti do konkretnih predlogov, ki bodo oblikovani skupaj in jih bodo podprli vsi ključni odločevalci in institucije za izboljšanje položaja Romov;
- predlagati konkretne ukrepe in pripraviti smernice za naprej;
- povezati in spodbuditi sodelovanje pristojnih institucij na lokalni ravni za celovito obravnavo romske tematike;
- ponuditi podporo občinam pri snovanju in razvijanju lokalnih akcijskih načrtov za vključevanje Romov.

121. Preko projektov SIFOROMA se torej izvajajo aktivnosti na lokalni ravni, to je v občinah, kjer živijo Romi, z namenom, da se občine spodbudi k oblikovanju lokalnih akcijskih načrtov za vključevanje Romov (ter se jim pri tem pomaga) in/ali k oblikovanju multidisciplinarnih timov ter da se v občinah krepí dialog med vsemi ključnimi institucijami in deležniki, pomembnimi za izboljšanje položaja romske skupnosti v lokalnem okolju. Hkrati se v okviru projektov SIFOROMA organizirajo tematske razprave; do sedaj so bile izvedene na temo bivanjskih razmer romske skupnosti, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, socialnega varstva, zdravstvenega varstva ter t. i. prisilnih in prezgodnjih porok. Teh dogodkov se udeležujejo vsi relevantni deležniki, zaključki razprav ter predlogi, ki so na dogodkih podani, pa služijo kot izhodišče za nadaljnje ukrepanje. Nazadnje se v sklopu projektov SIFOROMA izvajajo tudi aktivnosti, namenjene izobraževanju in usposabljanju romskih svetnikov.

Primer dobre prakse

122. Razvojno izobraževalni center RIC Novo mesto je partner v mednarodnem projektu RISE.

123. V mednarodnem projektu RISE, v katerem sodelujejo raziskovalci in strokovnjaki iz treh držav: Italije, Slovenije in Portugalske, sodeluje Razvojno izobraževalni center RIC iz Novega mesta. RIC je pripravil priročnik Dobre prakse za inkluzijo v šoli (2019), ki je uporaben kot didaktično gradivo za delo v učnem procesu in na splošno v šolskem okolju. Zajema predloge za izvedbo učnih ur, delovne liste in predloge vaj. Temu gradivu je dodan slovarček izrazov za inkluzijo. V okviru projekta RISE so potekale delavnice za izdelavo animiranih zgodb proti diskriminaciji. Najboljši izdelki učencev šestih osnovnih šol v jugovzhodni Sloveniji, ki so sodelovali na teh delavnicah, so predstavljeni kot sestavni del priročnika. Izvirne zamisli učencev in učenek so izražene v obliki risb, pesmic in zgodb o tej temi, tako da so dostopne in razumljive učencem na vseh ravneh izobraževanja.

124. Zato je priročnik uporaben kot pedagoško gradivo za vse sodelujoče v učnem procesu kakor tudi za seznanjanje splošne javnosti. Priročnik podaja tudi napotke za delo v konkretnem okolju in gradivo za pristop k medkulturnemu spotrazumevanju. V njem so navedeni moduli in pripomočki za razreševanje konkretnih vprašanj ali konfliktov v šolskem okolju, ki jih je v praksi težko obvladovati brez dodatnih posebnih znanj in občutljivost za delo v večkulturnih okoljih.

L. Točka 8. Boj proti sovražnemu govoru in kaznivim dejanjem iz sovraštva

125. Na tem področju je prišlo do kakovostnega premika v letu 2019. Sprejeta je bila sodba Vrhovnega sodišča RS o razlagi 297. člena kazenskega zakonika. Sodba, sprejeta 4. julija 2019, je ključna na področju pregona in odzivanja na pojave sovražnega govora. Vrhovno sodišče je odločilo, da pri spodbujanju sovraštva, nasilja ali nestrpnosti ni nujno, da pride tudi do potencialnega ogrožanja javnega reda in miru.

126. Spletni portal, imenovan *Web oko* (www.spletno-oko.si), omogoča anonimne prijave posnetke spolnega izkoriščanja otrok in t.i. »sovražnega govora«. Gre za hotline prijavno točko, ki sodeluje s policijo, tožilstvom, nevladnimi organizacijami, mediji in podobno.

127. V okviru svojih prizadevanj za preprečevanje sovražnega govora vlada sofinancira medijske programe, ki spodbujajo strpnost, kulturo dialoga, enake možnosti in spoštovanje različnosti. Sovražni govor je prepovedan tudi v medijih. Prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti je določena v 8. členu Zakona o medijih, ki navaja, da je prepovedano z razširjanjem programskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost. Podobno prepoved določa tudi 9. člen Zakona o avdiovizualnih medijskih storitvah, in sicer je z avdiovizualnimi medijskimi storitvami prepovedano spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.

128. Policija preiskuje vse prijave kaznivih dejanj v smislu javnega spodbujanja ali razpihovanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, poreklu, premoženjskemu stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju invalidnosti, spolni usmerjenosti ali katerikoli drugi osebni okoliščini. s sestavinami ksenofobije, rasizma ali drugih oblik nestrpnosti ne glede na način domnevnega kaznivega dejanja ali na osebne okoliščine, na katerih je morda temeljilo kaznivo dejanje.

129. Statistika: policija je leta 2016 v 18 primerih podala kazensko ovadbo za kaznivo dejanje po členu 297. KZ-1 (Javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti), leta 2017 v 13 primerih, leta 2018 v 12 primerih in leta 2019 v 16 primerih. Te številke so primerljive z drugimi evropskimi državami, če upoštevamo število prebivalcev.

130. Preglednica 4. Policija je v letih 2016, 2017 in 2018 v zvezi kršitve ZJRM-1, 20 čl. vzbujanje nestrpnosti, obravnavala naslednje število prekrškov;

Zakon / člen / odstavek / točka / alineja	2016	2017	2018	p/u (%)
Skupaj kršitev	42	48	57	18,8
Zakon o varstvu javnega reda in miru	20	48	57	18,8

131. Preglednica 5. Prekrški po 20. členu ZJRM-1 so storjeni iz različnih vzgibov, kar je razvidno iz spodaj navedene tabele, vse z namenom vzbujanja nestrpnosti.

Zakon / člen / odstavek / točka / alineja	2016	2017	2018	p/u (%)
Skupaj kršitev	42	48	57	18,8
Zakon o varstvu javnega reda in miru	42	48	57	18,8
Skupaj	42	48	57	18,8
ZVJR/20///12 (ZVJR-z namenom vzbujanja narodnostne napetosti poškoduje napis)	1	7	11	57,1
ZVJR/20///13 (ZVJR-z namenom vzbujanja narodnostne napetosti piše ali riše)	1		3	
ZVJR/20///15 (ZVJR-z nam. vzbujanja nar. napetosti na j.kraju namenoma zažge)		1	1	
ZVJR/20///6 (ZVJR-z namenom vzbujanja narodnostne napetosti-nasilno in drzno vedenje)		2	2	
ZVJR/20///61 (ZVJR-z namenom narodnostne, rasne,... nestrpnosti izziva, spodbuja k)	27	27	30	11,1
ZVJR/20///62 (ZVJR-z namenom narodnostne, rasne,... nestrpnosti koga udari)	2		3	
ZVJR/20///63 (ZVJR-se pretepa z namenom vzbujanja narodnostne, rasne,... nestrpnosti)		3	1	-66,7
ZVJR/20///7 (ZVJR-z namenom vzbujanja narodnostne napetosti-nedostojno vedenje)	1	1	2	100,0
ZVJR/20///71 (ZVJR-se na j.kraju prepira, vpije z namenom vzbujanja nar.... nestrpnosti)	5	4	1	-75,0
ZVJR/20///72 (ZVJR-se prepira, vpije, ned. vede do uradne osebe z namenom vzbujanja)	5	3	3	

M. Točka 9. Sovražni govor in učinkovit odziv kazenskega pravosodja

Sodna praksa

132. Julija 2019 je Vrhovno sodišče (VSL Sodba II Kp 65803/2012) v primeru sovražnega govora proti Romom odločilo, da je Višje sodišče napačno tolmačilo 297. člen

Kazenskega zakonika, da je kaznivo dejanje javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti le tisto dejanje, ki lahko glede na konkretne okoliščine ogrozi ali moti javni red in mir.

133. V tej zadevi je bil na spletnem portalu Radia Krka objavljen članek s sovražnim sporočilom zoper romsko skupnost. Sodišče prve stopnje je izreklo obsodilno sodbo. Višje sodišče je pritožbi obdolženca ugodilo in sodbo sodišča prve stopnje spremenilo tako, da je obdolženca oprostilo obtožbe.

134. Po pritožbi državnega tožilca je Vrhovno sodišče ugotovilo, da v konkretni kazenski zadevi beseda grožnja ni bila izrecno uporabljena, vendar zapis po vsebini pomeni grožnjo per se.

135. Vrhovno sodišče je zato vloženi zahtevi za varstvo ugodilo in ugotovilo, da je bila s sodbo sodišča druge stopnje kršena določba prvega odstavka 297. člena Kazenskega zakonika v zvezi s 1. točko 372. člena Zakona o kazenskem postopku.

136. Vrhovno sodišče je povedalo, da je javno spodbujanje ali razpihovanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki temelji na določeni osebni, praviloma nespremenljivi okoliščini posameznika, kaznivo dejanje, če ga storilec stori bodisi tako, da lahko že ogrozi ali moti javni red in mir, bodisi z uporabo groženj, zmerjanja ali žalitev.

137. Sodišča so do te sodbe, sovražni govor pri obravnavi pogosto tolmačila restriktivno, da veljavni člen kazenskega zakonika, ki opredeljuje kaznivo dejanje sovražnega govora, pomeni, da je kaznivo dejanje javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti le tisto dejanje, ki lahko glede na konkretne okoliščine ogrozi ali moti javni red in mir.

138. V zvezi s sodbo je zagovornik načela enakosti Miha Lobnik povedal, da sodba »pomeni smernico, kako kazenske določbe pravilno razlagati. Konkretno je potrdila, da je kazniv že govor oziroma zapis, ki sam po sebi predstavlja grožnjo, zmerjanje ali žalitev. Sploh ni potrebno, da je ob tem podana kakršna koli nevarnost za javni red in mir, kot je to do zdaj zahtevalo tožilstvo.«

Primer 1 iz prakse Zagovornika načela enakosti (iz Poročila za leto 2018)

139. Na enem od lokalnih spletnih portalov, www.lendavainfo.com, je uporabnik pod različnimi članki objavljal diskriminatorne komentarje, uperjene zoper eno od priznanih manjšin. Predlagatelj je zatrjeval, da gre v komentarjih za nadlegovanje državljanov, pripadnikov te manjšinske skupnosti. Zagovornik načela enakosti je na podlagi pregleda številnih javno dostopnih objav konkretnega uporabnika ugotovil, da obstaja velika verjetnost, da komentarji pomenijo diskriminatorno ravnanje v odnosu do državljanov narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, in sicer prav na način, ki ga ZVarD prepoznava kot ponavljajoče se množično nadlegovanje. V Republiki Sloveniji obstaja na tem področju Kodeks regulacije sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih, katerega podpisniki so vse večje medijske hiše v Slovenji. Kodeks ni pravno zavezujoč, a priporoča zavezanost k doslednemu preverjanju uporabniških vsebin v smeri opozarjanja uporabnikov in poseganja v primerih sovražnega govora. Zagovornik je ugotovil, da se uredništvo portala že zaveda pomembnosti problematike sovražnega govora in nestrpnosti, saj so na portalu objavljena pravila komentiranja, v katerih uredništvo komentatorje poziva k strpnosti in argumentirani razpravi brez sovražnega govora, nekateri komentarji, nestrpni do pripadnikov narodne skupnosti, pa so bili tudi že odstranjeni. V tem duhu in upoštevajoč sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice Delfi AS proti Estoniji je Zagovornik v skladu z drugo alinejo 21. člena ZVarD portalu priporočil, da še naprej skrbi za odpravljanje sovražnega govora in nestrpnosti na svojem portalu, posebno v komentarjih k objavljenim novicam oziroma člankom (št. zadeve 0700-44/2018, mnenje z dne 17. decembra 2018).

140. Po ponovnem pregledu portala je ugotovljeno, da so bili nestrpni komentarji zoper manjšinsko skupnost izbrisani.

Primer 2 iz prakse Zagovornika načela enakosti (iz Poročila za leto 2018)

141. Prijaviteljica je na spletnem portalu, na katerem fizične osebe objavljajo oglase o prodaji ali oddaji nepremičnin, zasledila oglas, na katerem je bilo zapisano, da se

nepremičnina ne oddaja migrantom, gejem in »delavcem iz Juge«. Na zagovornika se je obrnila s prošnjo za pojasnilo, ali je pristojen za take zadeve. Zagovornik je po prejemu vprašanja pregledal spletno mesto in ugotovil, da opisani oglas ni več objavljen. Nato je ugotovil, da je na novičarskem portalu objavljena novica o spornem oglasu skupaj s posnetkom zaslona, iz katerega je izhajalo, da je bil ta oglas objavljen, uporabnik pa ga je po prejemu prijave sam umaknil s portala. Iz opisanega oglasa in določil ZVarD izhaja, da bi obravnavani primer gotovo spadal v pristojnost zagovornika, saj gre pri vprašanju navedenega oglasa za področje dostopa do dobrin in storitev, v danem primeru do najemnega stanovanja, ki je izrecno vključeno v ZVarD. Iz oglasa so vidne tudi osebne okoliščine rase, etničnega izvora in spolne usmerjenosti, ki jih ZVarD v 1. odstavku 1. člena izrecno navaja kot osebne okoliščine, zaradi katerih diskriminacija ni dovoljena, in pa državljanstvo, ki jih ZVarD zajema pod besedno zvezo »katerakoli druga osebna okoliščina«. Ker oglas omenja več osebnih okoliščin, je za presojo njegove diskriminatornosti relevantna določba 1. alineje 12. člena ZVarD, ki prepoveduje večkratno (multiplo) diskriminacijo. Pri tem je nepomembno dejstvo, da je nepremičnina, ki se oddaja v najem, v zasebni lasti. Zagovornik je po 1. odstavku 2. člena ZVarD namreč pristojen ne le za nadzor nad diskriminacijo, ki se pojavi v javnem sektorju, ampak tudi za tisto, ki se pojavlja v zasebnem sektorju, torej tudi nad najemodajalci, ki so fizične osebe in oglašujejo prosta stanovanja ali sobe na spletu (št. zadeve 0701-36/2018, pojasnilo z dne 6. novembra 2018).

N. Točki 10. in 11. Vključenost in zastopanost manjšin v javnem in političnem življenju

142. Republika Slovenija si prek Ministrstva za kulturo prizadeva za plodno dogovarjanje s predstavniki novih narodnih skupnosti. Leta 2011 je Državni zbor RS z dvotretjinsko večino potrdil Deklaracijo RS o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: deklaracija). V njej je navedeno pričakovanje, da bo Vlada RS na podlagi stališč, ki jih izraža ta deklaracija, in v okviru svojih pristojnosti zagotovila stalno skrb za ustvarjanje možnosti za ohranjanje in razvoj identitete pripadnikov narodov Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov.

143. Na podlagi določb deklaracije je bil leta 2011 ustanovljen Svet Vlade Republike Slovenije za vprašanja narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji kot posvetovalno telo Vlade RS za obravnavanje vprašanj, zahtev in predlogov pripadnikov teh narodnih skupnosti ter sprejemanje stališč do predlogov odločitev vlade in ministrstev, ki se nanašajo na tematike teh narodnih skupnosti. V Svetu se imenuje 12 članov, od tega pet predstavnikov državnih organov, predstavnik Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti in šest predstavnikov narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ. Narodne skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ na podlagi poziva k imenovanju svoje predstavnike predlagajo same. V Svetu predstavniki narodnih skupnosti sodelujejo enakopravno, kar pripomore k usklajenemu delovanju za urejanje omenjenih vprašanj. Svet je bil od sprejetja deklaracije dalje ustanovljen štirikrat, in sicer leta 2011, 2013, 2015 in 2019.

144. Leta 2013 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017, ki med drugim opredeljuje podporo izraženim kulturnim potrebam pripadnikov narodnih skupnosti, navedenih v deklaraciji.

145. Javni sklad RS za kulturne dejavnosti vsako leto izvede Javni razpis za izbor kulturnih projektov različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS (v nadaljnjem besedilu: razpis ETN), v okviru katerega financira tudi kulturne projekte narodnih skupnosti, ki so navedene v deklaraciji. Razpis ETN je namenjen financiranju kulturnih projektov s področja glasbene, gledališke, folklorne, filmske, plesne, likovne in literarne dejavnosti, ki se izvajajo neprofitno in so v interesu širše družbene skupnosti. Podatki o sofinanciranju kulturnih projektov narodnih skupnosti, ki so navedene v deklaraciji, v okviru razpisa ETN od leta 2015 dalje so navedeni v preglednicah 4, 5 in 6.

146. Preglednica 6. Zneski financiranja (v 1.000 € brez decimalnih vrednosti)

	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci	Srbi	SKUPAJ
2016	3	21	7	25	14	58	129 €
2017	1	23	7	26	18	53	129 €
2018	3	27	8	22	15	48	126 €
2019	2	21	6	20	19	57	127 €

147. Preglednica 7. Število financiranih projektov

	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci	Srbi	SKUPAJ
2016	3	25	9	35	20	90	182
2017	1	29	10	37	24	75	176
2018	5	33	12	32	21	78	181
2019	2	29	8	29	26	85	179

148. Preglednica 8. Število financiranih prijaviteljev

	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci	Srbi	SKUPAJ
2016	3	8	5	14	7	30	67
2017	1	8	5	12	8	27	61
2018	4	12	5	14	7	27	69
2019	1	11	4	12	8	28	64

149. Ministrstvo za kulturo od leta 2010 dalje izvaja Javni razpis za izbor operacij za večjo socialno vključenost pripadnikov ranljivih družbenih skupin na področju kulture v okviru Evropskega socialnega sklada (v nadaljnjem besedilu: JR ESS), v okviru katerega se financirajo tudi projekti narodnih skupnosti, ki so navedene v deklaraciji. Nameni JR ESS so zaposlovanje oziroma zagotavljanje večjih zaposlitvenih možnosti na trgu dela, dvig ravni usposobljenosti, kulturne ustvarjalnosti ter krepitev samozavesti pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti ter invalidov in invalidk (v nadaljnjem besedilu: invalidi) in njihove socialne vključenosti v širše družbeno okolje.

150. Ministrstvo za kulturo z rednim letnim javnim razpisom za sofinanciranje programskih vsebin medijev sofinancira tudi medije, ki so namenjeni novim oziroma drugim manjšinskim skupnostim oziroma medije, ki jih izdajajo te skupnosti. Pri tovrstnih programskih vsebinah je podana pozitivna diskriminacija, saj se pri ocenjevanju prijavljenih projektov med drugim upoštevata tudi naslednji merili: »zagotavljanje upoštevanja načela kulturne raznolikosti, načela enakih možnosti spolov ter uveljavljanja strpnosti« in »omogočanje uresničevanja pravice do javnega obveščanja in obveščenosti lokalnim in manjšinskim skupnostim in ali se razširja v manjšinskih jezikih«.

151. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) sofinancira dopolnilni pouk maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev iz držav nekdanje skupne države, tako da na podlagi obravnave vloge izobraževalnega zavoda za sofinanciranje zagotavlja pavšalni znesek za učenca/dijaka, ki ta pouk obiskuje. S temi sredstvi se zagotavljajo materialne možnosti za izvajanje učenja (uporaba prostorov, nakup učnih gradiv in pripomočkov, materialni stroški). Stroške učitelja poravnava izvorna država, lahko pa tudi starši, društva in podobno.

152. V skladu z 81. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) MIZŠ izvaja tudi dopolnilni pouk maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev iz nekdanje skupne države: v šolskem letu 2012/13 se je v Osnovni šoli Livada v Ljubljani prvič začel izvajati dopolnilni pouk srbskega jezika in kulture za srbsko govoreče priseljene otroke. Pouk, ki ga sofinancira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, je obiskovalo 35 učencev. V letih do 2016/17 se je število otrok, ki obiskujejo dopolnilni pouk, zmanjšalo na sedem učencev. V šolskem letu 2017/18 dopolnilni pouk srbskega jezika in kulture ni potekal, se je pa znova vzpostavil v šolskem letu 2019/2020 v isti šoli, in sicer za štiri učence. Leta 2019 so na MIZŠ začeli dejavno sodelovati z Veleposlaništvom Republike Srbije prav z namenom, da se s skupnimi močmi v okviru obstoječe sheme MIZŠ omogoči čim več učencem pouk srbsčine kot maternega jezika.⁷

⁷Za več podatkov o jezikovnem izobraževanju, tudi o poučevanju maternih jezikov otrok drugih narodnosti, glej spletno strani MIZŠ.

153. Slovenski izobraževalni sistem otroku priseljencu ponuja v skladu s slovensko zakonodajo možnost učenja slovenščine, v sodelovanju z izvornimi državami oziroma drugimi deležniki pa tudi razvoj materinščine. Veljavna zakonodaja (81. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja) namreč daje normativno podlago za zagotavljanje sredstev iz državnega proračuna tako za učenje slovenščine kakor tudi poučevanje maternega jezika za priseljene učence in dijake, vključene v redno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje.

154. Leta 2019 spremenjeni Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole priseljenim otrokom prinaša dodatne ure slovenščine po enotnih merilih, ki jih določajo nova pravila. Pravila so nastala na strokovni podlagi, na podlagi dokumenta »Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja« (v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja, sofinanciranega iz evropskega socialnega sklada). Glede na dejstvo, da je letos tako imenovano prehodno obdobje, lahko šole (izjemoma letos) v skupine vključujejo tudi učence priseljence, ki se v Sloveniji šolajo drugo leto.

155. Glede delovanja Sveta romske skupnosti Republike Slovenije se Slovenija zaveda potrebe po spremembah in dopolnitvah Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, ki bi odpravile do zdaj ugotovljene slabosti, tudi glede neustrezne sestave Sveta romske skupnosti Republike Slovenije.

156. Vlada Republike Slovenije je spomladi 2017 ustanovila Medresorsko delovno skupino za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (MDS). V MDS so bili imenovani predstavniki in predstavnice državnih organov, pri njenem delu pa je sodeloval tudi predsednik Sveta romske skupnosti Republike Slovenije.

157. V okviru MDS je bil pripravljen predlog zakona, ki je bil konec novembra in decembra 2017 usklajevan z romsko skupnostjo in drugo zainteresirano javnostjo. Januarja 2018 je bil oblikovan končni predlog zakona. Na izredni seji 30. januarja 2018 ga je obravnaval in podprl Svet romske skupnosti Republike Slovenije, istega dne pa je predlog zakona obravnavala in podprla tudi Komisija Vlade Republike Slovenije za zaščito romske skupnosti.

158. Vlada je predlog zakona sprejela na seji dne 1. marca 2018 in ga poslala v obravnavo Državnemu zboru. Državni zbor predloga zakona v mandatni dobi 2014–2018 ni obravnaval, z začetkom novega mandata Državnega zbora pa so se vsi zakonodajni postopki, vključno s predlogom zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, končali. Priprava novele Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji se bo znova začela.

159. Glede dejanske vključitve in zastopanosti vseh Romov v občinskih svetih v skladu z Zakonom o lokalni samoupravi se v zdajšnjem mandatu lokalnih volitev 2018–2022 ta pravica romske skupnosti uresničuje v vseh v zakonu navedenih občinah. Enako je bilo tudi v prejšnjem mandatu lokalnih volitev. Zakon o lokalni samoupravi sicer vsebuje tudi dodatne varovalne določbe, s katerimi se zagotavlja, da se predstavništvo pripadnikov romske skupnosti v občinskih svetih zagotovi tudi v primeru, če posamezna občina tega ne želi zagotoviti. Zakon o lokalni samoupravi tako določa, da če občina, ki bi po zakonu morala zagotoviti romski skupnosti pravico do enega predstavnika v občinskem svetu, do vsakokratnega razpisa rednih lokalnih volitev tega ne zagotovi, izvede te volitve Državna volilna komisija.

O. Točka 12. Izbrisani in osebe brez državljanstva

160. Glede položaja oseb brez državljanstva je treba poudariti, da so v Sloveniji človekove pravice zagotovljene vsakomur in niso vezane na državljanstvo posameznika oziroma posameznice. Republika Slovenija zagotavlja uveljavitev pravic izbrisanih do dostopa do izobraževanja, in sicer upoštevajoč 28. člen Konvencije o otrokovih pravicah, s katerim je predpisano, da države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do izobraževanja. To je določeno v 57. členu Ustave Republike Slovenije, s katerim je

predpisano obvezno osnovnošolsko izobraževanje, ter v 2. členu Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja zagotavljanje, s katerim je med cilji med drugim predpisano zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialni in kulturni izvor, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost.

161. Zakon o osnovni šoli (ZOsn) v 10. členu določa, da imajo otroci, ki so tuji državljani in državljanke (v nadaljnjem besedilu: državljani) oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

162. MIZŠ je v letu 2017 vpeljal tudi postopek vrednotenja in priznavanja izobraževanja mladoletnikov brez listin o doseženi izobrazbeni ravni kot vstopnem pogoju za vpis v programe srednješolskega izobraževanja, v programe višješolskega strokovnega izobraževanja ter v visokošolske študijske programe.

163. S šolskim letom 2018/19 se je začel uporabljati Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah. Julija 2018 je bil objavljen Pravilnik o preizkusu znanja za osebe z mednarodno zaščito brez dokazil o izobrazbi, ki določa podrobnejšo vsebino, organizacijo in merila za vrednotenje preizkusa znanja, ki ga posamezniki brez dokumentov potrebujejo za vključitev v srednješolsko izobraževanje. Za učence, katerih materni jezik ni slovenski, ob vključitvi v osnovno šolo v Republiki Sloveniji šola v prvem letu organizira dodatne ure slovenščine. Za učence tujce, ki se v osnovno šolo vključijo v prvem ocenjevalnem obdobju, šola organizira dodatne ure slovenščine. Za učence tujce, ki se v osnovno šolo vključijo v drugem ocenjevalnem obdobju, šola izvede v tekočem šolskem letu še 35 dodatnih ur slovenščine. Te učence lahko šola vključi v skupino tudi v naslednjem šolskem letu. Do dodatnih ur slovenščine so upravičeni tudi učenci, katerih materni jezik je slovenski, če so se pred vključitvijo v osnovno šolo v Republiki Sloveniji izobraževali v tujini.

164. Konec decembra 2017 je začela veljati Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam z mednarodno zaščito. Uredba podrobneje določa izobraževanje oseb z mednarodno zaščito, ki formalne izobrazbe ne morejo dokazati z dokumenti. V zvezi z vpisom v začetni letnik programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega strokovnega izobraževanja in splošnega izobraževanja ureja izvedbo preizkusa znanja.

165. Spremembe srednješolskih zakonov (objavljena 1. decembra 2017) zagotavljajo možnost učenja slovenščine za dijake, katerih materni jezik ni slovenščina ali niso končali osnovnošolskega izobraževanja v Sloveniji, kar je prvi pogoj za uspešno vključevanje v srednješolsko izobraževanje.

Primer dobre prakse Ministrstva za izobraževanje

166. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije ter Evropski socialni sklad financirata projekt »Krepitev socialnih in državljskih kompetenc strokovnih delavcev« (13. maja 2016–30. septembra 2021), v katerem se izvajata dve vsebinski področji: »Izzivi medkulturnega sobivanja« in »Le z drugimi smo«.

167. Program »Le z drugimi smo«, ki se bo izvajal pet let (2016–2021), je namenjen usposabljanju 10.000 strokovnih in vodstvenih delavcev, delavk v vzgoji in izobraževanju (v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, dijaških domovih, na ljudskih univerzah) na področju socialnih in državljskih kompetenc. Z ozaveščanjem o pomenu spoštovanja različnosti, medkulturnega sodelovanja in spoštljivega sobivanja v večkulturnih družbah krepimo oblikovanje vključujočih šolskih in razrednih skupnosti v vzgojno-izobraževalnih organizacijah. Pedagoške delavke, delavce in odraščajoče otroke spodbujamo k medsebojnemu sodelovanju, spoštljivi komunikaciji, konstruktivnemu urejanju konfliktov in medkulturnemu dialogu v šoli in družbi.

Primer iz prakse Zagovornika načela enakosti (iz Poročila za leto 2018)

168. Vodstvo šole je med učence razdelilo obvestila, da bodo odslej na voljo šolski obroki, ki ne vsebujejo svinjine in izdelkov iz nje, starši oziroma skrbniki pa so bili

zaprošeni, da s svojim podpisom potrdijo, ali želijo, da otrok ne uživa svinjine. Inšpektorat za šolstvo in šport, ki je prejel prijavo, da s tem vsem učencem ne bi bila zagotovljena enakost pred zakonom, se je za mnenje obrnil na Zagovornika načela enakosti. Zagovornik je ocenil, da gre v zadevi za uveljavitev instituta razumne/-primerne prilagoditve, in sicer na podlagi osebne okoliščine veroizpovedi, ki prepoveduje uživanje svinjine. V slovenski zakonodaji je sicer institut razumne/primerne prilagoditve delno uveljavljen le na področju osebne okoliščine invalidnosti. Vsebinsko pa so lahko ukrepi za razumno/-primerno prilagoditev sprejeti tudi na drugih področjih in v povezavi z drugimi osebnimi okoliščinami, ne le na področju invalidnosti. Obravnavana šola je z ukrepom prehrano, ki jo zagotavlja za šoloobvezne otroke, prilagodila veroizpovedi skupine otrok (oziroma posredno njihovih staršev, lahko gre za judovsko in muslimansko vero), saj bi bili v nasprotnem primeru ti otroci lahko prikrajšani za šolski obrok. Pri tem je ravnala v tudi v duhu načela koristi otroka, ki je varovan z Družinskim zakonikom. Tovrstna uveljavitev instituta primerne/ razumne prilagoditve ne posega v pravice drugih in ne pomeni diskriminacije tistih, ki takšne prilagoditve ne potrebujejo. Glede na navedeno zagovornik v odstopljeni pobudi ni zaznal prvin diskriminacije. (št. zadeve 0700-57/2016, pojasnilo z dne 21. novembra 2018).

P. Točka 13. Ponovna pridobitev pravnega statusa izbrisanih

169. Pravico do denarne odškodnine in drugih oblik pravičnega zadoščenja izbrisanih ureja Zakon o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva (v nadaljnjem besedilu: ZPŠOIRSP). Poleg pravice do denarne odškodnine ZPŠOIRSP v 15. členu opredeli tudi druge oblike pravičnega zadoščenja.

170. Upravičenec je poleg denarne odškodnine pod pogoji, določenimi z ZPŠOIRSP, upravičen tudi do naslednjih oblik pravičnega zadoščenja:

- do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje;
- do vključitve in prednostne obravnave v programih socialnega varstva;
- do olajšav pri uveljavljanju pravic iz javnih sredstev;
- do državne štipendije;
- do enakega obravnavanja pri urejanju stanovanjskega vprašanja;
- do dostopa do izobraževalnega sistema;
- do vključitve in prednostne obravnave v programih pomoči za vključitev tujcev, ki niso državljani držav članic Evropske unije, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije.

171. V letu 2018 so bile sprejete dopolnitve zakonodaje o izbrisanih. Sprejet je bil Zakon o spremembi Zakona o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva – ZPŠOIRSP-A (Uradni list RS, št. 85/18 z dne 29. decembra 2018), s katerim je bila odpravljena omejitev višine denarne odškodnine, ki se upravičencu lahko določi v sodnem postopku, na novo pa so urejene zamudne obresti. Upravičenci so upravičeni do plačila celotne glavnice za premoženjsko in nepremoženjsko škodo, ugotovljeno v sodnem postopku, omejene so le obresti, ki se upravičencem določijo v sodnem postopku, in sicer so zamudne obresti omejene na višino glavnice.

172. Za ureditev statusa izbrisanih (oseb, katerim je v registru stalnega prebivalstva prenehala prijava stalnega prebivališča, ko so zanje začele veljati določbe Zakona o tujcih, sprejetega leta 1991) je Republika Slovenija leta 1999 sprejela zakon, ki ureja status (Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji), ki je bil leta 2010 noveliran z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (Ur. l. RS, št. 50/10, ZUSDDD-B). Državni zbor je ZUSDDD-B sprejel z namenom dokončne ureditve pravnega položaja oseb, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva. ZUSDDD-B določa pogoje, pod katerimi lahko tujec, ki je bil na dan 25. junija 1991 državljan druge republike nekdanje SFRJ in ki dovoljenja za stalno prebivanje v

Republiki Sloveniji še nima, pridobi dovoljenje za stalno prebivanje ne glede na določbe Zakona o tujcih. Po ZUSDDD-B lahko dovoljenje za stalno prebivanje pridobijo tudi tisti izbrisani iz registra stalnega prebivalstva, ki zaradi upravičene odsotnosti ne prebivajo v Republiki Sloveniji. Med v zakonu opredeljenimi upravičenimi razlogi odsotnosti je tudi, če je oseba zapustila Republiko Slovenijo zaradi posledic izbrisa, ali če je zapustila Republiko Slovenijo, ker ni mogla pridobiti dovoljenja za prebivanje, ali če se ni mogla vrniti v Republiko Slovenijo zaradi vojnih razmer v drugih državah naslednicah SFRJ, kakor tudi če je bila prisilno odstranjena iz Republike Slovenije ali ji je bil vstop v Republiko Slovenijo zavrnjen. Pomeni, da lahko po ZUSDDD-B dovoljenje za stalno prebivanje pridobijo tudi izbrisani, ki na primer od leta 1992 dalje zaradi upravičenega razloga odsotnosti živijo v tujini.

173. Vsebino zakona je presojal tudi Ustavno sodišče RS. V odločbi št. U-II-1/10-19 z dne 10. junija 2010, s katero je odločilo o nedopustnosti zahtevanega referendumu, je tudi presodilo, da ZUSDDD-B na ustavno skladen način odpravlja v odločbi Ustavnega sodišča RS št. U-I-246/02-28 z dne 3. aprila 2003 ugotovljene protiustavnosti. Ocenilo je tudi, da bo na podlagi ZUSDDD-B mogoče dokončno urediti pravni položaj tistih državljanov drugih republik nekdanje SFRJ, ki so bili izbrisani iz registra stalnega prebivalstva, če statusa še nimajo urejenega.

174. V zakonu, ki ureja status, je določen tudi rok za vložitev prošnje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje, in sicer tri leta od uveljavitve zakona, to je do 24. julija 2013. Zakonodajalec je ocenil, da je to dovolj dolga doba, da se vsi zainteresirani seznanijo z zakonom in vložijo prošnjo. Ministrstvo za notranje zadeve RS je s številnimi dejavnostmi zakon predstavilo vsem zainteresiranim že pred začetkom njegove veljavnosti. Ob začetku veljavnosti zakona je izdalo tudi posebno brošuro v slovenskem jeziku, ki je bila vsem zainteresiranim na voljo na vseh upravnih enotah v RS, na diplomatskih predstavništvi in konzulatih RS v državah naslednicah nekdanje SFRJ, prejele pa so jo tudi nevladne organizacije. Januarja 2012 je Ministrstvo za notranje zadeve RS brošuro izdalo še v štirih jezikih držav naslednic nekdanje SFRJ. Kljub obveščanju javnosti o ZUSDDD-B vsi izbrisani možnosti, ki so jo imeli, niso izkoristili in niso vložili prošnje. Niso izkazali želje za ureditev statusa.

175. Izbrisani, ki niso zaprosili za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje po zakonu, ki ureja status (ZUSDDD-B), ali njihovi prošnji ni bilo ugodeno, si lahko status, to je dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji, urejajo pod pogoji, določenimi v Zakonu o tujcih (Uradni list RS, št. 1/18-UPB6 in 9/18 – popr.). Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (Uradni list RS, št. 59/17), ki se je začel uporabljati 1. januarja 2018, je bila spremenjena tudi določba 51. člena Zakona o tujcih, ki ureja izdajo dovoljenja za prebivanje iz drugih utemeljenih razlogov in zaradi interesa Republike Slovenije. Na novo je bilo določeno, da se dovoljenje za prebivanje z veljavnostjo dveh let (ki se lahko podaljšuje) izda tudi tujcu, ki mu je v Republiki Sloveniji dovoljeno zadrževanje za čas najmanj 24 mesecev in njegova odstranitev iz države ni mogoča, pri tujcu pa obstajajo drugi utemeljeni razlogi in posebne osebne okoliščine, ki utemeljujejo njegovo prebivanje v Republiki Sloveniji. Drugi utemeljeni razlogi in posebne osebne okoliščine so na primer lahko osebne, socialne, kulturne ali druge vezi, ki tujca vežejo na Republiko Slovenijo zaradi dolgotrajnega (tudi nezakonitega) prebivanja v njej.

12. b

176. ZUSDDD-B ureja izdajo dovoljenja za stalno prebivanje tudi za otroke izbrisanih, ki sami niso bili izbrisani. Po ZUSDDD-B lahko dovoljenje za stalno prebivanje dobi otrok, ki se je v Republiki Sloveniji rodil po 25. junija 1991 in katerega vsaj eden od staršev je bil izbrisan iz registra stalnega prebivalstva, po otrokovem rojstvu pa je pridobil dovoljenje za stalno prebivanje ali je bil sprejet v državljanstvo Republike Slovenije. Druge otroke pa ima izbrisani, ki je pridobil dovoljenje za prebivanje ali je bil sprejet v slovensko državljanstvo, možnost združevati v skladu z Zakonom o tujcih.

177. Državljanstvo Republike Slovenije lahko v skladu z veljavnim Zakonom o državljanstvu Republike Slovenije pridobi otrok, ki se je rodil ali je bil najden na območju Republike Slovenije, če sta oče ali mati neznana, ali ni znano njuno državljanstvo, ali pa sta brez državljanstva. Upravni organ, ki odloča o prošnji za pridobitev državljanstva, lahko ob

neposredni uporabi določil Konvencije OZN o otrokovih pravicah, katere podpisnica je Slovenija, podeli državljanstvo Republike Slovenije otroku, rojenemu v Sloveniji, ki ni pridobil državljanstva po starših, če tako odločitev narekujejo ugotovljene otrokove koristi.

12. c

178. Republika Slovenija je v letu 2013 za izbrisane sprejela poseben zakon, ki ureja povračilo škode, to je Zakon o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva (Ur. l. RS, št. 99/13, ZPŠOIRSP). Začel je veljati 18. decembra 2013, uporabljati pa se je začel 18. junija 2014.

179. Z ZPŠOIRSP se popravljajo kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin (kar je izrecno navedeno v določbi 1. člena) in se izvršuje sodba Velikega senata Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 26. junija 2012, izdana v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji. V pravnem redu Republike Slovenije se sistemsko ureja pravično zadoščenje oziroma povračilo škode, ki je izbrisanim nastala zaradi izbrisa iz registra stalnega prebivalstva.

180. Med zakonodajnim postopkom se je krog upravičencev do povračila škode razširil. Poleg izbrisanih, ki so po izbrisu pridobili dovoljenje za stalno prebivanje ali so bili sprejeti v državljanstvo Republike Slovenije, so do povračila škode upravičeni tudi izbrisani, ki so si v Republiki Sloveniji poskušali urediti status, pa je bila njihova vloga za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje ali sprejem v slovensko državljanstvo zavrnjena, zavržena ali je bil postopek ustavljen. Z navedeno razširitvijo kroga upravičencev se je upoštevalo tudi sodbo Velikega senata Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 26. junija 2012, izdane v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji in priporočilo Odbora ministrskih namestnikov Sveta Evrope. Pri opredeljevanju upravičencev se je sledilo odločitvi Velikega senata Evropskega sodišča za človekove pravice, ko je presojal, kateri od pritožnikov so v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji žrtve zatrjevanih kršitev, in jim sam prisodil tudi odškodnino za nepremoženjsko škodo. Po odločitvi Velikega senata Evropskega sodišča za človekove pravice so pritožbe dveh pritožnikov, ki od izbrisa dalje na noben način nista izrazila želje prebivati v Republiki Sloveniji, saj nikoli nista zaprosila za izdajo dovoljenja za prebivanje, neutemeljene, ker nista izkazala zadostnega interesa za svoj položaj in izčrpala vseh notranjih pravnih sredstev v Republiki Sloveniji, ki so bila na voljo v skladu z veljavno zakonodajo. Posledično jima tudi odškodnine ni prisodil.

181. Za škodo, ki je izbrisanim nastala zaradi izbrisa, ZPŠOIRSP ureja pravico do denarne odškodnine in pravico do drugih oblik pravičnega zadoščenja kot povračilo nastale škode.

182. Po ZPŠOIRSP imajo upravičenci možnost uveljavljati denarno odškodnino v upravnem in/ali sodnem postopku. V upravnem postopku je denarna odškodnina določena kot pavšal, ki zajema odškodnino za premoženjsko in nepremoženjsko škodo. Določi se glede na obdobje izbrisa in brez ugotavljanja vzročne zveze med protipravnim ravnanjem (izbriso) in nastalo škodo. Za vsak zaključeni mesec izbrisa je upravičenec upravičen do 50 evrov denarne odškodnine. ZPŠOIRSP je do njegove spremembe določal, da je skupna višina denarne odškodnine za povzročeno škodo zaradi izbrisa (skupaj z zakonskimi zamudnimi obrestmi), ki se je lahko določila v sodnem postopku, omejena do trikratnika zneska denarne odškodnine, ki je lahko upravičencu določena v upravnem postopku. Z Zakonom o spremembi Zakona o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva (Uradni list RS, št. 85/18, ZPŠOIRSP-A), ki je začel veljati 30. decembra 2018, je bila odpravljena navedena omejitev višine denarne odškodnine v sodnem postopku, na novo pa so bile urejene zamudne obresti, ki se upravičencem določijo v sodnem postopku. Upravičenci so upravičeni do plačila celotne glavnice za premoženjsko in nepremoženjsko škodo, ugotovljeno v sodnem postopku, omejene so le obresti, ki se upravičencem določijo v sodnem postopku, in sicer so obresti omejene na višino glavnice.

183. ZPŠOIRSP ureja tudi pravico do drugih oblik pravičnega zadoščenja kot povračilo nastale škode. Druge oblike pravičnega zadoščenja omogočajo oziroma olajšujejo dostop do pravic na različnih področjih, za katera je bilo v praksi ugotovljeno, da bi bile olajšave koristne ali potrebne. Upravičenci so po ZPŠOIRSP upravičeni do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, do vključitve in prednostne obravnave v programih

socialnega varstva, do olajšav pri uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, do državne štipendije, do enakega obravnavanja pri reševanju stanovanjskega vprašanja z državljani Republike Slovenije, do dostopa do izobraževalnega sistema in do vključitve in prednostne obravnave v tako imenovanih integracijskih programih.

184. Odbor ministrov Sveta Evrope za nadzor nad izvrševanjem sodb Evropskega sodišča za človekove pravice je na svojem 1257. zasedanju 25. maja 2016 sprejel končno Resolucijo v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji. Na podlagi Akcijskega poročila o implementaciji sodb je odbor ministrov sklenil, da je Republika Slovenija zadostila zahtevam, ki so izhajale iz sodb Velikega senata Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 26. junija 2012 in z dne 12. marca 2014, in sicer tako glede individualnih ukrepov, ki so se nanašali na pritožnike, kakor tudi glede splošnih ukrepov. S sprejetjem Zakona o povračilu škode osebam, ki so bile izbrisane iz registra stalnega prebivalstva, je Republika Slovenija zadostila zahtevam glede splošnih ukrepov, ki so izhajale iz pilotne sodbe. S tem je odbor ministrov končal postopek v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji.

12. e

185. Izbris iz registra stalnega prebivalstva ni povzročal apatridnosti. Z izbrisom iz registra stalnega prebivalstva je državljanom drugih republik nekdanje SFRJ, ki so imeli v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče, v registru stalnega prebivalstva prenehala prijava stalnega prebivališča, in sicer z dnem, ko so zanje začele veljati določbe Zakona o tujcih, sprejetega leta 1991, kot enega od osamosvojitvenih zakonov Republike Slovenije. Izbris iz registra stalnega prebivalstva je pomenil prenehanje prijave stalnega prebivališča in na državljanstvo državljanov drugih republik nekdanje SFRJ ni vplival oziroma ni povzročal apatridnosti. V nekdanji zvezni državi SFRJ je vsak državljan SFRJ imel poleg enotnega zveznega državljanstva še republiško državljanstvo ene izmed šestih republik, ki so sestavljale zvezno državo. Prav republiško državljanstvo pa je bilo temeljni pogoj za pridobitev državljanstva novonastalih držav na območju nekdanje SFRJ.

Q. Točka 14. Migranti, prosilci za azil in begunci

186. Sprejete so bile dopolnitve in spremembe zakonodaje, ki se nanašajo na pravice ranljivih skupin migrantov. 26. marca 2019 je bila sprejeta novela Zakona o kazenskem postopku (ZKP – N), ki širi nabor kaznivih dejanj, pri katerih mora imeti mladoletni oškodovanec pooblaščenca. Z novelo zakona so tako zajeta vsa kazniva dejanja, ki se nanašajo na zakonsko zvezo, družino in otroke ter kaznivo dejanje spravljanja v suženjsko razmerje.

187. Prav tako novela zakona o kazenskem postopu postavlja zahtevo, da ima mladoletni oškodovanec pooblaščenca, kadar je v zvezi z navedenimi kaznivimi dejanji zaslišan v predkazenskem postopku. Novost je tudi, da se mladoletnemu oškodovancu v vseh primerih, drugim oškodovancem pa v primeru, da so žrtve nasilja, omogoča, da jih v predkazenskem in kazenskem postopku spremlja oseba, ki jo oškodovanec sam izbere; razen v primerih, ko bi bilo spremstvo osebe, ki jo je izbral oškodovanec, v nasprotju z interesi uspešne izvedbe (pred)kazenskega postopka (na primer če bi šlo za osebo, ki je domnevni storilec kaznivega dejanja) ali koristim oškodovanca. V tem primeru si lahko oškodovanec izbere drugo osebo.

188. Na načelni ravni je tudi določena obveznost policije, državnega tožilstva in sodišča, da oškodovancu tako v predkazenskem kakor tudi kazenskem postopku zagotovijo izogibanje stiku z osumljencem ali obdolžencem, razen ko je tak stik nujno potreben zaradi uspešne izvedbe postopka.

189. Uredba o načinu izvajanja zakonitega zastopanja mladoletnikov brez spremstva ter načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva zunaj azilnega doma ali njegove izpostave (Uradni list RS, št. 35/17) določa pomembne spremembe. Postrili so se pogoji pri javnem pozivu za zakonite zastopnike mladoletnikov brez spremstva ter pri rednem preverjanju, ali zakoniti zastopniki še izpolnjujejo pogoje za to. Poleg tega se je podaljšal in optimiziral čas usposabljanja kandidatov za zakonite zastopnike.

190. Uredba po novem zagotavlja tudi dodatno podporo pri izvajanju zakonitega zastopanja v obliki strokovne pomoči centra za socialno delo ter priprave gradiv in informacij, ki so v podporo zakonitim zastopnikom pri izvajanju njihovih nalog. Če UOIM ali drugi vpleteni dejavniki ugotovijo, da določeni zakoniti zastopnik ne opravlja funkcije v skladu z zakonom, pripravi pisno obrazložitev oziroma predlog Centru za socialno delo, da izpelje ustrezni postopek. V praksi so bili tako tudi že razrešeni določeni zakoniti zastopniki za določene primere, lahko pa so tudi izbrisani s seznama zakonitih zastopnikov.

191. V skladu z načelom največje koristi otroka je Vlada RS na svoji redni seji dne 28. 7. 2016 sprejela sklep o zagotovitvi ustrezne nastanitve mladoletnikov brez spremstva za obdobje do konca julija 2017 v dveh javnih dijaških domovih, v Novi Gorici in v Postojni. S tem ukrepom je bil storjen pomemben korak v smeri oblikovanja alternativnih modelov oskrbe otrok. Na področju mladoletnikov brez spremstva, ki v Republiki Sloveniji prebivajo nezakonito ali imajo status prosilca za mednarodno zaščito ali status osebe z mednarodno zaščito, je tako v letu 2017 UOIM v sodelovanju s pristojnimi ministrstvi (Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Ministrstvo za zdravje) pripravil projekt nastanitve mladoletnikov brez spremstva, da bi tako vzpostavili sistemske oblike nastanitve in obravnave mladoletnikov brez spremstva v ustreznih bivanjskih razmerah in s 24-urno strokovno oskrbo v dijaških domovih.

192. Po enem letu izvajanja pilotnega projekta je bila pripravljena celovita evalvacija, ki je pokazala, da gre za napredek na področju zagotavljanja namestitve in obravnave mladoletnikov brez spremstva kot tudi pri njihovem vključevanju in socializaciji. Vsi sodelujoči v projektu (poleg naštetih ministrstev še dijaška domova Postojna in Nova Gorica, zakoniti zastopniki in skrbniki, sodelujoče nevladne organizacije) so projekt v Postojni večinoma ocenili kot pozitiven in ciljno usmerjen, zato ga podpirajo tudi v prihodnje. Po letu 2017 projekt koordinira UOIM.

193. Z namenom priprave mladoletnikov brez spremstva za sistem izobraževanja UOIM v sodelovanju s pristojnimi institucijami izvaja poseben program 300-urnega opismenjevanja v krajih, kjer so nastanjeni mladoletniki brez spremstva.

194. Za prepoznavanje potencialnih žrtev trgovine z ljudmi med prosilci in prosilkami (v nadaljnjem besedilu: prosilci) za mednarodno zaščito se v Azilnem domu, njegovih izpostavah, nastanitvenih kapacitetah mladoletnikov brez spremstva in po potrebi v centru za tujce že vrsto let izvaja projekt PATS, pri čemer so še posebno pomembni individualni pogovori za mladoletnike brez spremstva in ženske, v katerih sodelujejo posamezniki in posameznice, seznanjeni s trgovino z ljudmi in zaščitnimi ukrepi, ugotavlja pa se tudi, ali je bil posameznik ali posameznica žrtev trgovine.

Socialna aktivacija migrantk

195. V drugi polovici leta 2019 so bili na Javnem razpisu za sofinanciranje projektov socialne aktivacije izbranih pet izvajalcev, ki izvajajo program SA žensk iz drugih kulturnih okolij (SKLOP 2), tj. migrantk, ki programe izvajajo v osmih različnih krajih po Sloveniji. Namen programov SA žensk iz drugih kulturnih okolij je okrepiti njihovo socialno vključenost v širše družbeno okolje, povečanje motivacije in krepitev obstoječih ter pridobitev novih socialnih in funkcionalnih kompetenc za reševanje zanje značilnih specifičnih življenjskih in socialnih situacij, ki jih postavljajo v odvisen položaj in jim omejujejo možnosti vključevanja in integracije v širše socialno okolje ter pridobivanje praktičnih znanj, ki jim bodo omogočila učinkovitejši nastop ter vključevanje na trge dela. Obvezne vsebine: aktivnosti za vzpostavitev skupinske dinamike, aktivnosti za motiviranje udeleženk in njihovo osebnostno rast, aktivnosti za dvig socialnih kompetenc, aktivnosti, ki krepijo ozaveščenost udeleženk o pomembnosti vključevanja v širše socialno in kulturno okolje, aktivnosti, ki spodbujajo in omogočajo pridobivanje znanj za učinkovito sporazumevanje v slovenskem jeziku, aktivnosti za dvig funkcionalnih kompetenc, aktivnosti za pridobitev kompetenc za vstop oz. približevanje trgu dela, pridobivanje praktičnih izkušenj za trg dela, aktivnosti, usmerjene k aktivnemu pristopu iskanja nadaljnjih vključitev, pregled doseženih ciljev udeleženk, zagovorništvo, svetovanje in podpora pri vstopu na trg dela. Z izvajanjem kakovostnih programov se na celovit način prispeva k reševanju njihovih problemov socialne izključenosti in tveganja revščine ter k

izboljšanju njihove zaposljivosti. Program ženskam zagotavlja razvoj socialnih kompetenc, dvig funkcionalnih kompetenc za aktivno reševanje socialnih problematik, dvig motivacije in opolnomočenja za vstop na trg dela ter pridobitev delovnih kompetenc.

R. Točka 15. Pravice nedržavljanov in migrantov v zakonodaji

15. a

196. Veljavni Zakon o mednarodni zaščiti (Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo) begunca opredeljuje v skladu s Konvencijo o statusu beguncev.

15. b

197. V Zakonu o tujcih so v 69. členu določeni pogoji, kdaj policija tujca odstrani iz Republike Slovenije. Podlaga za to dejanje je vedno izvršljiva odločba ali pravnomočna sodba. Za spremljanje odstranjevanja tujcev po navedenem členu ima Policija sklenjeno pogodbo s Karitas Slovenija. Sicer pa ima Zakon o tujcih v 72. členu zapisano generalno klavzulo prepovedi odstranjevanja tujcev (tudi apatridov). Tujca je mogoče odstraniti v državo izvora, državo tranzita ali drugo tretjo državo, ki ga je pripravljena sprejeti, oziroma v državo članico EU, v kateri tujec izpolnjuje pogoje za prebivanje.

198. Zakon o tujcih (Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo, 9/18 – popr. in 62/19 – odl. US; ZTuj-2) v 72. členu določa, da načelo nevračanja po tem zakonu in v skladu z načeli mednarodnega običajnega prava pomeni obveznost Republike Slovenije, da ne sme odstraniti tujca v državo, v kateri bi bilo njegovo življenje ali njegova svoboda ogrožena zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnega prepričanja, ali v državo, v kateri bi lahko bil izpostavljen mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju.

199. 64. člen ZTuj-2 določa, da policija tujcu, ki nezakonito prebiva v Republiki Sloveniji, izda odločbo o vrnitvi, razen v primerih, ki jih določa ta zakon. V postopku izdaje odločbe o vrnitvi ima tujec pravico do brezplačnega pravnega svetovanja, ki mu ga zagotavljajo drugi državni organi ter mednarodne ali nevladne organizacije, po potrebi pravico do prevajalske pomoči. Zoper odločbo o vrnitvi, ki jo je izdala policija, se tujec lahko pritoži v treh dneh od vročitve odločbe. O pritožbi odloči ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, najpozneje v osmih dneh. V postopkih pred sodišči v zvezi z odločitvijo ministrstva, pristojnega za notranje zadeve, ima tujec pravico do brezplačne pravne pomoči, kakor jo določa zakon, ki ureja brezplačno pravno pomoč.

200. 73. člen ZTuj-2 določa, da se tujcu, ki se ga mora odstraniti, lahko dovoli zadrževanje – to je dovoljenje, da začasno ostane v Republiki Sloveniji. Med drugim se zadrževanje dovoli tujcu, kadar njegova odstranitev iz države v skladu z 72. členom ZTuj-2 ni dovoljena. Policija postopek za dovolitev zadrževanja uvede na prošnjo tujca ali po uradni dolžnosti po tistem, ko je tujcu že vročena odločba o vrnitvi brez roka za prostovoljno vrnitev oziroma odločba, s katero je bila tujcu določena prepoved vstopa v državo, ali sodba, s katero je bila tujcu izrečena stranska kazen ali stranska sankcija izгона tujca iz države. Dovoljenje za zadrževanje se tujcu izda za največ šest mesecev. Na prošnjo tujca ali po uradni dolžnosti se dovoljenje lahko podaljša, dokler trajajo razlogi iz prejšnjega odstavka. Tujcu, ki mu je dovoljeno zadrževanje v Republiki Sloveniji, policija izda izkaznico o dovolitvi zadrževanja v Republiki Sloveniji. Tujec lahko prošnjo za dovolitev zadrževanja vložil tudi v času nastanitve v Centru za tujce. Odstranitev iz države do dokončne odločitve o prošnji za dovolitev zadrževanja ni dovoljena. Obveznost tujca, da zapusti državo, z dovolitvijo zadrževanja ne preneha in se ne spremeni. Ob obstoju razlogov za sum, da se bo tujec odstranil iz države poskusil izogniti, se mu lahko naložijo obveznost rednega javljanja na najbližji policijski postaji, položitev ustrezne finančne garancije, predložitev dokumentov ali obveznost zadrževanja na določenem mestu.

15. c

201. Pravica do združitve družine je urejena v Zakonu o tujcih (Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo, 9/18 – popr. in 62/19 – odl. US) v členih 47, 47. a in 47. b, ki

zajemajo tudi osebe z mednarodno zaščito. Pogoji so določeni v skladu s standardi Evropske unije (Direktiva Sveta 2003/86/ES).

15. d

202. Zakon o mednarodni zaščiti (Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo; ZMZ-1) v 15. členu natančno opredeljuje načelo otrokove največje koristi kot primarno skrb pri obravnavi mladoletnikov. Mladoletnikom je treba zagotoviti življenjski standard, ki je primeren njihovemu psihičnemu, duševnemu, duhovnemu, moralnemu in družbenemu razvoju. Nadalje se pri ocenjevanju največje otrokove koristi ustrezno upoštevajo zlasti naslednji dejavniki: možnost ponovne združitve z družino; dobro počutje in družbeni razvoj mladoletnika, zlasti ob upoštevanju okolja, iz katerega mladoletnik izhaja; vprašanja glede varnosti in zaščite, zlasti kadar obstaja tveganje, da je mladoletnik žrtev trgovine z ljudmi; ter mnenje mladoletnika v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo.

203. Mladoletnikom se zagotovi dostop do prostočasnih dejavnosti, vključno z igro in rekreativnimi dejavnostmi, ki so primerne njihovi starosti, v prostorih, kjer so nastanjeni, in do dejavnosti na prostem.

204. Mladoletnikom, ki so bili žrtve kakršnih koli zlorab, zanemarjanja, izkoriščanja, mučenja ali krutega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali so trpeli zaradi oboroženih spopadov, je treba omogočiti dostop do rehabilitacije ter zagotoviti, da se po potrebi uredi ustrezno psihološko zdravljenje in zagotovi strokovno svetovanje.

205. 16. člen ZMZ-1 dodatno varuje pravice mladoletnikov brez spremstva (med katere spadajo tudi ločeni otroci). V postopkih, v katerih je prosilec mladoletnik brez spremstva, se čim prej ugotovi njegova istovetnost in začne postopek iskanja njegovih staršev ali drugih sorodnikov, pred začetkom postopka pa se mu postavi zakoniti zastopnik. V postopku mednarodne zaščite mladoletnik brez spremstva sodeluje na način, ki je primeren in prilagojen njegovi starosti in stopnji duševnega razvoja. Pred sprejemom prošnje ga je treba seznaniti s pravicami in dolžnostmi prosilcev, pri čemer je treba način pojasnjevanja prilagoditi njegovi starosti in stopnji duševnega razvoja. Zakoniti zastopnik mladoletnika brez spremstva zastopa v postopku za priznanje mednarodne zaščite in na področjih varovanja zdravja, izobraževanja, varovanja premoženjskih pravic in koristi ter v zvezi z uresničevanjem pravic na področju sprejema, in sicer do izvršljivosti odločitve, izdane v postopku mednarodne zaščite. Mladoletnik brez spremstva je skupaj s svojim zakonitim zastopnikom navzoč pri vseh dejanjih v postopkih po ZMZ-1.

206. UOIM zagotovi ustrezno nastanitev in oskrbo mladoletnika brez spremstva.

207. 17. člen ZMZ-1 določa, da se mladoletnika brez spremstva in njegovega zakonitega zastopnika pisno obvesti o možnosti ocene starosti z izvedeniškim mnenjem, in sicer v jeziku, ki ga mladoletnik razume. Obvestilo vključuje podatke o načinu pregleda in možnih posledicah ocenjene starosti v zvezi z obravnavanjem njegove prošnje ter o posledicah neutemeljene odklonitve takšnega pregleda. Če se pri obravnavi prošnje za mednarodno zaščito na podlagi mnenja uradnih oseb oziroma oseb, ki so vključene v delo z mladoletnikom brez spremstva, podvomi o starosti mladoletnika, pristojni organ lahko odredi pripravo izvedenskega mnenja, ki ga pripravi izvedenec medicinske stroke. Ta se v okviru priprave mnenja po potrebi posvetuje tudi z drugimi pristojnimi strokovnjaki. Pregled za oceno starosti mladoletnika se lahko opravi le, če mladoletnik in njegov zakoniti zastopnik v to pisno privolita. Če po pridobitvi izvedenskega mnenja še vedno obstaja dvom, ali je prosilec mladoleten ali polnoleten, se šteje, da je prosilec mladoleten. Če mladoletnik brez spremstva in njegov zakoniti zastopnik brez utemeljenih razlogov ne privolita v pregled za oceno starosti mladoletnika, se ta v zvezi z obravnavo njegove prošnje šteje za polnoletnega. Odločitev o zavrnitvi prošnje, ki jo je vložil mladoletnik brez spremstva, ki je odklonil pregled, ne sme temeljiti izključno na tej odklonitvi.

15. e

208. Z vidika identifikacije in zagotavljanja pomoči žrtvam trgovine z ljudmi je treba izpostaviti Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi (v nadaljevanju: priročnik), ki ga je Vlada Republike Slovenije sprejela 5. maja 2016. Priročnik opredeljuje vlogo in naloge državnih organov ter nevladnih in humanitarnih

organizacij pri obravnavanju trgovine z ljudmi ter določa ukrepe za pomoč in zaščito žrtev. Priročnik vsebuje tudi posebno poglavje o mladoletnih žrtvah trgovine z ljudmi, ki spadajo v najranljivejšo skupino žrtev. Pomemben del priročnika je seznam kazalnikov za prepoznavo posameznih kategorij žrtev trgovanja. Prepoznava potencialnih žrtev trgovine z ljudmi pa poteka tudi med prosilci za mednarodno zaščito, in sicer v okviru projekta PATS, ki se že vrsto let izvaja v Azilnem domu, njegovih izpostavah, nastanitvenih kapacitetah mladoletnikov brez spremstva in po potrebi v centru za tujce.

209. Policija v postopkih identifikacije žrtev trgovine z ljudmi sodeluje z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju boja zoper trgovino z ljudmi. Priročnik določa, da ima žrtev pravico do pomoči in podpore takoj, ko se upravičeno domneva, da je morda žrtev trgovine z ljudmi ter da pomoč in podpora nista pogojeni s pripravljenostjo žrtve, da sodeluje v predkazenskem ali kazenskem postopku. Organi ter nevladne in humanitarne organizacije, ki pri svojem delu identificirajo žrtev oziroma so kako drugače vključeni v postopke prepoznavanja žrtev trgovine z ljudmi, so dolžni žrtev v jeziku, ki ga ta razume, seznaniti z osnovnimi informacijami in njenimi pravicami. Poleg tega so pristojni organi in organizacije dolžni izvesti vse postopke in ukrepe za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in tudi za zaščito njenih koristi, pri tem pa morajo zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Policisti pri svojem delu upoštevajo tudi načela Kodeksa policijske etike, ki v 3. členu določa, da morajo policisti v postopkih skrbeti, da so vsem zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino.

Pomoč in zaščita žrtev trgovine z ljudmi

210. Pomoč žrtvam trgovine z ljudmi je v Republiki Sloveniji zagotovljena na podlagi Zakona o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi. Vlada Republike Slovenije na tej podlagi financira programe pomoči, ki jih izvajajo nevladne organizacije, izbrane na javnem razpisu. Bolj konkretno se neposredna pomoč žrtvam trgovine z ljudmi zagotavlja z dvoletnimi akcijskimi načrti za boj proti trgovini z ljudmi, ki jih potrdi Vlada Republike Slovenije. V njih so natančno določeni nosilni organi za izvedbo teh dejavnosti, rok za izvedbo in višina finančnih sredstev, predvidenih za ta namen.

211. Prvi projekt »Pomoč žrtvam trgovine z ljudmi – krizna nastanitev« zagotavlja 30-dnevno obdobje okrevanja in razmisleka, da si žrtev opomore in se znebi vpliva trgovcev z ljudmi ter se seznanijo o prostovoljnih oblikah nadaljnjega programa njene oskrbe in možnostih sodelovanja z državnimi organi. Pomoč vključuje ustrezno in varno namestitev, prehrano in oskrbo, psihosocialno podporo, zagovorništvo in opolnomočenje, pomoč pri dostopanju do osnovnega zdravstvenega varstva, zagotavljanje varnosti žrtev in zaposlenih, ki sodelujejo pri posameznem primeru, 24-urno dosegljivost izvajalca, storitve prevajanja in tolmačenja, kadar je to potrebno, svetovanje in dajanje informacij zlasti v zvezi z njihovimi pravicami v jeziku, ki ga razumejo, pomoč pri urejanju vrnitve žrtve v izvorno državo, navezavo stikov s sorodnimi organizacijami v državi, v katero se žrtev vrača, ter pridobitev povratne informacije o žrtvinem prihodu v domovino. V programu krizne nastanitve se za vsako žrtev izdelajo osebni načrt pomoči z namenom njene resocializacije in revitalizacije.

212. Žrtvam se že med krizno namestitvijo ponudita tudi dolgotrajnejša pomoč in namestitev v okviru programa »Pomoč žrtvam trgovine z ljudmi – varna namestitev. Gre za nadaljevalni program po krizni namestitvi, ki je namenjen vsem identificiranim žrtvam trgovine z ljudmi, ki potrebujejo nadaljnjo celovito podporo in so pripravljene z organi pregona sodelovati v kazenskih postopkih. Izvajalec programa je poleg osnovnih oblik pomoči (namestitev, prehrana, oskrba, psihološka pomoč, prevajalske storitve, svetovanje in dajanje informacij, zlasti v zvezi z njihovimi pravicami) dolžan žrtvam zagotoviti tudi druge ukrepe za socializacije in revitalizacijo (izobraževanje, usposabljanje, širjenje socialne mreže in ne nazadnje pridobitev poklica oziroma nostrifikacijo že pridobljene izobrazbe, če gre za tujko/tujca, ter možnosti zaposlitve). Namestitev v programu je prostovoljna in za žrtve državljane tretjih držav lahko traja do konca kazenskega postopka, medtem ko za druge žrtve veljavna zakonodaja ne določa roka. Izvajalec programa izdelajo individualni program pomoči in zaščite in ga v desetih dneh od sprejema žrtve pošlje v

obravnava multidisciplinarni skupini. Postopek nameščanja žrtev tako v krizno kakor tudi varno namestitev ter ravnanje pristojnih institucij so natančno določeni v Priročniku.

213. Januarja 2019 se je začel izvajati tudi dvoletni projekt »(Re)integracija žrtev trgovine z ljudmi«, ki je logično nadaljevanje prej omenjenih programov oskrbe žrtev trgovine z ljudmi in za žrtve pomeni prvi korak k njihovem samostojnemu življenju brez nasilja, izkoriščanja in kršenja človekovih pravic. Splošni cilj projekta je preprečevanje ponovne viktimizacije žrtev trgovine z ljudmi, in sicer z vključevanjem žrtev trgovine z ljudmi v izobraževalni sistem, na trg delovne sile, za pridobivanje in izboljševanje poklicnih spretnosti in kvalifikacij ter zagotavljanje ustreznega varstva ali sprejema v družino oziroma ustrezno varstveno ustanovo (velja za otroke). Projekt je namenjen tako državljanom Republike Slovenije, ki so bili kot žrtve trgovine z ljudmi obravnavani v tujini, kakor tudi tujim državljanom, ki so bili v predkazenskem ali kazenskem postopku obravnavani kot žrtve trgovine z ljudmi v Republiki Sloveniji in v njej prebivajo zakonito.

Pregon

214. Policija, tožilstvo in sodstvo si še naprej prizadevajo za učinkovito preiskovanje kaznivih dejanj trgovine z ljudmi in pregon storilcev. Policija pri odkrivanju in preiskovanju teh kaznivih dejanj sodeluje tudi z drugimi pristojnimi državnimi organi (Finančna uprava RS, Inšpektorat RS za delo, zdravstvene ustanove, pristojni centri za socialno delo ...) ter nevladnimi organizacijami in sindikati, ki sodelujejo v boju proti trgovini z ljudmi.

215. Policija je na področju kaznivih dejanj trgovine z ljudmi izvedla:

- šest preiskav zoper 42 storilcev v letu 2015 (47 identificiranih žrtev);
- pet preiskav proti 15 storilcem v letu 2016 (27 identificiranih žrtev);
- pet preiskav proti 15 storilcem v letu 2017 (66 identificiranih žrtev);
- tri preiskave proti 33 storilcem v letu 2018 (101 identificiranih žrtev);
- pet preiskav proti 19 storilcem v letu 2019 (sedem identificiranih žrtev).

216. Medtem ko je trgovanje za namen spolnega izkoriščanja v Republiki Sloveniji še vedno najpogostejša oblika izkoriščanja žrtev, pa so organi pregona odkrili tudi primere trgovine z ljudmi z namenom prisilnega prosjačenja, prisilnih zakonskih zvez in prisilnega dela. Leta 2018 pa smo prvič obravnavali obliko trgovine z ljudmi, ko so žrtve izkoriščali za izvajanje kaznivih dejanj.

217. Pristojna sodišča so v letu 2015 izdala pet obsodb za kaznivo dejanje trgovine z ljudmi po 113. členu Kazenskega zakonika, šest obsodb v letu 2016, deset v letu 2017 in sedem v letu 2018.

15. f Sprejem potrebnih ukrepov, da se prosilec za azil in beguncem zagotovijo osnovna oskrba, zatočišče in človekoljubna pomoč.

218. Zakon o mednarodni zaščiti (Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo; ZMZ-1) v 78. členu določa pravice prosilcev za mednarodno zaščito na področju sprejema, ki zajemajo: prebivanje v Republiki Sloveniji, materialno oskrbo za nastanitev v azilnem domu ali njegovi izpostavi, finančno pomoč za nastanitev na zasebnem naslovu v skladu z ZMZ-1, nujno zdravljenje, izobraževanje, dostop na trg dela, humanitarno pomoč in žepnino. Naštete pravice prosilec pridobi z vložitvijo prošnje in trajajo do izvršljivosti odločitve pristojnega organa o prošnji.

219. Zdravstveno varstvo prosilcev za mednarodno zaščito opredeljuje 86. člen ZMZ-1. Nujno zdravljenje, ki je zagotovljeno prosilcem, obsega pravico do nujne medicinske pomoči in nujnega reševalnega prevoza po odločitvi zdravnika ter pravico do nujne zobozdravstvene pomoči, pravico do nujnega zdravljenja po odločitvi zdravnika (ohranitev življenjsko pomembnih funkcij, zaustavljanje večjih krvavitev oziroma preprečitev izkrvavitve; preprečitev nenadnega poslabšanja zdravstvenega stanja, ki bi lahko povzročilo trajne okvare posameznih organov ali življenjskih funkcij; zdravljenje šoka; storitve pri kroničnih boleznih in stanjih, katerih opustitev bi neposredno in v krajšem času povzročila

invalidnost, druge trajne okvare zdravja ali smrt; zdravljenje vročinskih stanj in preprečevanje širjenja okužbe, ki bi lahko vodila do septičnega stanja; zdravljenje oziroma preprečevanje zastrupitev; zdravljenje zlomov kosti oziroma zvinov in drugih poškodb, pri katerih je nujno posredovanje zdravnika; zdravila s pozitivne in vmesne liste v skladu s seznamom medsebojno zamenljivih zdravil, ki so predpisana na recept za zdravljenje navedenih bolezni in stanj) ter pravico žensk do dodatnega zdravstvenega varstva (kontracepcijskih sredstev, prekinitve nosečnosti ter zdravstvene oskrbe v nosečnosti in ob porodu).

220. Ranljiva oseba s posebnimi potrebami, izjemoma pa tudi drug prosilec, ima pravico do dodatnega obsega zdravstvenih storitev, vključno s psihoterapevtsko pomočjo.

221. Mladoletni prosilci in prosilci, ki so mladoletniki brez spremstva, so upravičeni do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot otroci, ki so slovenski državljani. V enakem obsegu so do zdravstvenega varstva upravičeni tudi šolajoči se otroci po 18. letu starosti, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.

222. ZMZ-1 določa tudi pravice oseb, ki jim je priznana mednarodna zaščita, in sicer v 90. členu, kjer so našteje naslednje pravice: pridobitev informacij o statusu, pravicah in dolžnostih oseb z mednarodno zaščito v Republiki Sloveniji; prebivanje v Republiki Sloveniji; denarno nadomestilo za zasebno nastanitev; zdravstveno varstvo; socialno varstvo, izobraževanje; zaposlitev in delo; pomoč pri vključevanju v okolje.

223. Zdravstveno varstvo oseb z mednarodno zaščito opredeljuje 98. člen ZMZ-1. Osebe, ki jim je bila priznana mednarodna zaščita, se obvezno zdravstveno zavarujejo na tej podlagi, če niso drugače obvezno zdravstveno zavarovane. Otroci, ki imajo priznano mednarodno zaščito, so upravičeni do zdravstvenih storitev v enakem obsegu in pod enakimi pogoji kot otroci, ki so obvezno zdravstveno zavarovani kot družinski člani. V enakem obsegu so do zdravstvenega varstva upravičeni tudi šolajoči se otroci po 18. letu starosti, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.

224. Vlada Republike Slovenije je z odlokom ustanovila Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM), ki je začel delovati 1.6 junija 2017. Urad Vlade RS za oskrbo in vključevanje migrantov v družbo med drugimi nalogami skrbi tudi, da se pri pripravi nastanitve in sami nastanitvi upoštevajo položaj in posebne potrebe ranljivih oseb, kot so mladoletniki, mladoletniki brez spremstva, starejši, nosečnice, žrtve trgovine z ljudmi, kot tudi drugi, na ravni Evropske unije dogovorjeni standardi nastanitve teh oseb. Vzpostavljena je sistemska obravnava mladoletnikov brez spremstva, vključno z zagotavljanjem posebne nege in skrbi 24 ur dnevno, kar pomeni izpolnitev standardov Evropske unije, s tem pa delovanje v največjo korist otrok.

225. Vlada Republike Slovenije je v letu 2019 seji sprejela Strategijo Vlade RS na področju migracij. Strategija temelji na medresorskem povezovanju in migracije obravnava večplastno, celovito in dolgoročno način ter v ospredje postavlja boljše razumevanje vseh vidikov migracij in izboljšanje ukrepov za njihovo upravljanje .

226. Strategijo sestavlja šest horizontalnih stebrov, povezanih s posameznimi vidiki migracij. Ti stebri so:

- mednarodni vidik migracij,
- ekonomske migracije kot del zakonitih migracij,
- mednarodna zaščita,
- vključevanje v družbo,
- nezakonite migracije in vračanje,
- varnostni dejavnik.

227. Strategijo je pripravila medresorska delovna skupina, v kateri so bili poleg državnih sekretarjev z vseh ministrstev tudi predstavniki kabineta predsednika vlade, Sove, policije, UOIM, Urada vlade za komuniciranje, Urada RS za makroekonomske analize in razvoj ter Uprave RS za zaščito in reševanje.

228. Z novelo Zakona o tujcih, ki je začela veljati 4. februarja 2017, so bile določene naloge, povezane s pravicami tujcev, ki jim je v Sloveniji dovoljeno zadrževanje, razseljenih oseb, oseb z začasno zaščito, prosilcev za mednarodno zaščito in oseb z mednarodno zaščito, prenesene na UOIM.

Sodna praksa

229. Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije o presojanju Zakona o tujcih

230. Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti (U-I-59/17-27), začetem z zahtevo Varuha človekovih pravic, na seji 18. septembra 2019 odločilo, da se drugi, tretji in četrti stavek drugega odstavka ter tretji odstavek 10. b člena Zakona o tujcih (Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo in 9/18 – popr.) razveljavijo.

231. V citirani sodni odločbi so še posebno pomembne točke 61, 62 in 63:

- 61. Zakonodajalec je dolžan urediti postopek, ki omogoča učinkovito izvrševanje pravice iz 18. člena Ustave. Ureditev v drugem stavku drugega odstavka in v tretjem odstavku 10. b člena ZTuj-2 tujcem, ki izrazijo namero podati prošnjo za mednarodno zaščito, v času razglasitve posebnega pravnega režima ne zagotavlja dostopa do poštenega in učinkovitega postopka bodisi v sosednji državi članici EU bodisi v Republiki Sloveniji, v katerem bo posamezniku zagotovljena vsebinska presoja, da predaja ne more povzročiti dejanske nevarnosti, da bi se z zadevno osebo ravnalo nečloveško ali ponižujoče (49. točka obrazložitve). Poleg tega izpodbijani določbi tujcem, ki zatrjujejo, da zaradi njihovih individualnih okoliščin zanje sosednja država članica EU ni varna tretja država, omejujeta vrste in število okoliščin, s katerimi bi lahko navedeni tujci izpodbijali domnevo o varnosti sosednje države članice EU (48. točka obrazložitve). Taka ureditev ne omogoča učinkovitega izvrševanja pravice iz 18. člena Ustave. Zato drugi stavek drugega odstavka in tretji odstavek 10. b člena ZTuj-2 posegata v pravico iz 18. člena Ustave.
- 62. Iz ustaljene ustavnosodne presoje, sodne prakse ESČP ter SEU izhaja, da pravice iz 18. člena Ustave ni mogoče omejiti. Poseg vanjo je nedopusten. Zato sta drugi stavek drugega odstavka in tretji odstavek 10 b člena ZTuj-2 v neskladju z 18. členom Ustave in ju je Ustavno sodišče razveljavilo.
- 63. Ker je Ustavno sodišče razveljavilo drugi stavek drugega odstavka 10. b člena ZTuj-2, ni več pravne podlage za izdajo sklepa o zavrženju namere podati prošnjo za mednarodno zaščito. Določb, ki urejata pravno sredstvo zoper sklep o zavrženju, posledično ni več mogoče uporabiti. Zato je Ustavno sodišče razveljavilo tudi tretji in četrti stavek drugega odstavka 10. b člena ZTuj-2.

Primer dobre prakse

232. Sprejem in izvajanje sporazuma UOIM z vladnimi in nevladnimi organizacijami »Standardni operativni postopki za preprečevanje in ukrepanje v primerih spolnega nasilja in nasilja po spolu«.

233. V okviru sporazuma potekajo sestanki članov strokovne skupine, kjer se obravnavajo posamezni primeri in pripravijo strokovni načrti za pomoč in obravnavo. Ob zaznavi suma spolnega nasilja ali nasilja po spolu se sestane strokovna skupina, ki primer obravnava ter pripravi strokovni načrt za pomoč in obravnavo v konkretnem primeru.

234. Strokovni načrt vsebuje oceno ogroženosti, varnostni načrt, iskanje varne nastanitve, načrt zagovorništva, pravne pomoči ter druge oblike pomoči, kot so: psihoterapevtska pomoč, strokovno-psihosocialno svetovanje, vključevanje v delavnice za osebnostno rast in krepitev moči, družabništvo in pritožbe, individualna pomoč in napotitev uporabnika pomoči na ustrezne ustanove za pomoč in podporo. Določi se časovni okvir pomoči, njegovo izvajanje pa se nato spremlja.

235. Omenjena praksa je primer odličnega sodelovanja s številnimi nevladnimi organizacijami, kar nedvomno pripomore tako k ozaveščanju kot tudi preprečevanju spolnega nasilja in nasilja po spolu.

S. Točki 16 in 17. Ustanovitev neodvisnega državnega organa za človekove pravice

236. obdobju od sprejema priporočil je v Sloveniji prišlo do kakovostnega premika na tem področju.

237. V skladu z Zakonom o varstvu pred diskriminacijo deluje samostojni državni organ Zagovornika načela enakosti, ki v okviru zakonsko določenih pristojnosti obravnava tudi varstvo pred diskriminacijo na podlagi etničnega izvora, narodnosti in jezika.⁸ Zagovornik načela enakosti zagotavlja neodvisno pomoč diskriminiranim osebam pri uveljavljanju njihovih pravic v zvezi z varstvom pred diskriminacijo. V letu 2018 so mu bila zagotovljena povečana sredstva za delovanje.

238. V letu 2017 je začel veljati Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih (ZVarCP-B). Z njim naj bi se zagotovila kar najbolj ustrezna pravna podlaga za dejavnosti, katerih posledica bi nazadnje bila pridobitev statusa A po načelih, ki se nanašajo na položaj in delovanje državnih institucij (Pariških načelih).

239. S spremembo zakona se ustanavlja Svet varuha za človekove pravice – posvetovalno telo varuha, ki obravnava širša vprašanja spodbujanja, varstva in nadzora človekovih pravic in temeljnih svoboščin, je tudi pomemben forum za zagotavljanje pluralnosti prepričanj ter sodelovanje različnih zainteresiranih skupin, od znanosti do civilne družbe. Svet je raziskovalno svetovalna skupina (»think tank«), ki deluje po načelu strokovne avtonomije. Uradno oblikovan je bil v letu 2018.

240. Novela zakona ustanavlja tudi Center za človekove pravice, ki deluje v okviru Varuha. Center zagotavlja splošen mandat državne institucije za človekove pravice, in sicer vključno glede izobraževanja in usposabljanja za človekove pravice in na splošno glede spodbujanja in varstva človekovih pravic; pripravlja analize in poročila; posameznikom daje tudi splošne informacije o mehanizmih varstva človekovih pravic, hkrati pa krepi mednarodno dejavnost institucije varuha. Z novelo zakona je bilo vzpostavljeno tudi zagovorništvo otrok, ki je pred tem v okviru varuha potekalo kot pilotni projekt.

241. Določbe 50. b člena Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP) glede vzpostavitve, nalog in delovanja Centra za človekove pravice so se začele uporabljati 1. januarja 2019. Delo centra sicer obsega tudi dejavnosti ozaveščanja, na primer predavanje v Srednji šoli Črnomelj o begunski problematiki v letu 2019 za ozaveščanje, vzgojo za strpnost, solidarnost in toleranco (udeležba približno 200 dijakov).

242. Varuh je oktobra 2018 zaprosil Globalno zavezništvo državnih institucij za človekove pravice za pridobitev Statusa A po tako imenovanih Pariških načelih. O prošnji bo odločalo predvidoma leta 2020.

Primer iz prakse Varuha⁹

243. Otrok, slovenski državljan, ne sme imeti manj pravic, ker je njegov oče tujec.

244. V obravnavo smo prejeli pobudo slovenske državljanke, ki prebiva v Sloveniji in je skupaj z otrokom (slovenski državljan, ki prebiva v Sloveniji) zaprosila za pravico do starševskega dodatka in otroškega dodatka. Otrokov oče je hrvaški državljan, ki živi in dela v Republiki Hrvaški. Obe pravici sta bili prosilki zavrjeni. Iz odločbe centra za socialno delo razlogi za zavrnitev pravice niso bili jasni, zato smo zaprosili za dodatno pojasnilo. Iz odgovora izhaja, da je po Uredbi (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti (v nadaljnjem besedilu: Uredba), kadar je eden od staršev zaposlen v drugi državi članici EU, drugi od staršev pa ni zaposlen v državi stalnega bivališča, primarno pristojna druga država članica. Našo pobudnico je zato center za socialno delo napotil pravico uveljavljati na Hrvaškem.

⁸ Naloge in pooblastila zagovornika določa člen 21 ZVarD.

⁹ Dostopno na : [www.pravice-](http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=213&tx_ttnews%5Btt_news%5D=375&cHash=b55e378075e5499ed8cf895c7e)

otrok.si/index.php?id=213&tx_ttnews%5Btt_news%5D=375&cHash=b55e378075e5499ed8cf895c7e
e9095e.

245. Center za socialno delo ni ravnal pravilno, saj je pobudnično vlogo zavrnil, namesto da bi jo odstopil Centru za socialno delo Ljubljana Bežigrad, ki je centralna enota po uredbi. Centralna enota bi nato vlogo odstopila pristojnim hrvaškimi organom, po končanem postopku na Hrvaškem pa bi še obračunala morebitno razliko v višini pravic na Hrvaškem in v Sloveniji.

246. Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti smo predlagali odpravo odločb centra za socialno delo po nadzorstveni pravici, saj je odločbi izdal stvarno in krajevno nepristojen organ. Opozorili smo tudi na to, da bi morale biti pravice pobudnice varovane od dne, ko je prvič vložila vlogo v Republiki Sloveniji, ne glede na to, kako bodo potekali postopki v nadaljevanju.

247. Ministrstvo je predlogu varuha sledilo in zagotovilo, da bosta obe sporni odločbi odpravljene po uradni dolžnosti. Vloga pobudnice bo ustrezno obravnavana v Sloveniji in odstopljena v obravnavo na Hrvaškem, pri čemer bo pobudnici varovan njen položaj od dneva, ko je vlogo prvič vložila v Sloveniji (11.2-24/2016).

T. Druga priporočila

Nadaljnji ukrepi po Durbanski deklaraciji in akcijskem programu

D. 19

248. V Sloveniji se izvajajo številni programi v okviru akcijskih načrtov in strategij za preprečevanje diskriminacije in boj proti rasizmu, sovražnemu govoru in predsodkom. Slovenska vlada že več let sofinancira številne projekte ozaveščanja, ki jih izvajajo nevladne organizacije in strokovne institucije. Vsako leto se v drugi polovici marca pripravi nacionalni dogodek v počastitev dneva boja proti rasni diskriminaciji.

249. Odprava rasizma in ksenofobije ter preprečevanje vseh oblik diskriminacije (tudi v učnem procesu) sta vključena med cilje vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. V 2. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja so med cilji vzgoje in izobraževanja navedeni cilji, ki pripomorejo k uresničevanju pravice vsakega posameznika do vzgoje in izobraževanja brez diskriminacije ali izključevanja in k spodbujanju enakih vzgojno-izobraževalnih možnosti, med drugim tudi zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialni in kulturni izvor, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost; vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov in podobno.

250. Tematske dejavnosti za spodbujanje medkulturnega dialoga so namenjene tako splošni javnosti kakor tudi ranljivim skupinam.

251. Na področju delovanja javnih služb potekajo številni projekti usposabljanja za delo v večkulturni skupnosti, ki so namenjeni pridobivanju medkulturnih kompetenc in lažjemu vključevanju pripadnikov različnih etničnih in rasnih skupin v družbo.

252. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) veliko pozornost namenja razvoju sporazumevalne zmožnosti otrok, učencev in dijakov z različnimi razvojnimi projekti:

- »OBJEM« na temo izboljšanja bralne pismenosti in sporazumevalne zmožnosti otrok, učencev in dijakov v učnem jeziku (vodi ga Zavod RS za šolstvo);
- »Jeziki štejejo« na temo krepitve raznojezične zmožnosti otrok, učencev in dijakov (vodi ga Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani);
- »Izzivi medkulturnega sobivanja« na temo učinkovitega in inkluzivnega vključevanja otrok, učencev in dijakov priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem (vodi ga ISA institut);
- »Le z drugimi smo« na temo usposabljanja strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnem sistemu za uspešno soočenje z izzivi čedalje bolj pisane sodobne družbe (vodi ga ZRC SAZU).

253. V okviru boja proti trgovini z ljudmi je bilo več dejavnosti namenjenih potencialnim žrtvam (mladostnikom, potencialnim žrtvam delovnega izkoriščanja in prisilnega dela, beguncem in migrantom, zlasti mladoletnim brez spremstva).

Mednarodno desetletje oseb afriškega izvora

D. 20

254. Ministrstvo za kulturo je že leta 1993 začelo izvajati poseben razpis, namenjen financiranju kulturnih projektov različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS. Leta 2010 je izvajanje tega razpisa v celoti prevzel Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, ki je že v času izvajanja posebnega razpisa na ministrstvu v majhnem obsegu financiral nekatere kulturne projekte različnih manjšinskih etničnih skupnosti v okviru vsakoletnega javnega razpisa oziroma poziva. Javni sklad RS za kulturne dejavnosti tako vsako leto izvede Javni razpis za izbor kulturnih projektov različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS, v okviru katerega financira tudi kulturne projekte afriških priseljskih skupnosti v RS. Razpis je namenjen financiranju kulturnih projektov s področja glasbene, gledališke, folklorne, filmske, plesne, likovne in literarne dejavnosti, ki se izvajajo neprofitno in so v interesu širše družbene skupnosti.

255. Ministrstvo za kulturo od leta 2010 dalje izvaja Javni razpis za izbor operacij za večjo socialno vključenost pripadnikov ranljivih družbenih skupin na področju kulture v okviru Evropskega socialnega sklada (JR ESS), v okviru katerega se financirajo projekti, ki so namenjeni ali vključujejo tudi afriške priseljske skupnosti v RS. Nameni JR ESS so zaposlovanje oziroma zagotavljanje večjih zaposlitvenih možnosti na trgu dela, dvig ravni usposobljenosti, kulturne ustvarjalnosti ter krepitev samozavesti in socialne vključenosti v širše družbeno okolje pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti in invalidov. Na JR ESS za leti 2018–2019 je bilo za sofinanciranje izbranih 12 operacij, od tega dve, ki sta v svoje dejavnosti vključili tudi pripadnike afriških priseljskih skupnosti.

D 21. Posvetovanja s civilno družbo

256. V skladu z dosedanjjo prakso bo MZDDSZ predstavil proces priprave poročila v Medresorski komisiji za človekove pravice in z objavo poročila na spletni strani odprli možnosti za podajo mnenj in pripomb predstavnikov civilne družbe.

D 22. Spremembe šestega odstavka 8. člena konvencije

257. Republika Slovenija nadaljuje priprave za ratifikacijo Spremembe 8. člena ICERD in izvedbo potrebnega postopka.

D 23. Obveščanje

258. Vlada Republike Slovenije bo zagotovila elektronski dostop do besedila 12.–14. poročila RS po Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije kot tudi do sklepnih ugotovitev odbora ICERD, ki bodo podane po obravnavi omenjenega poročila.

259. 12.–14. periodično poročilo RS po Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije bo objavljeno na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve in Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti po njegovi predaji OZN.

Priloga I: Zakon o varstvu pred diskriminacijo

Priloga II

Primeri iz prakse Zagovornika načela enakosti

1) Diskriminacija na podlagi rase

Kupec, tuji državljan na obisku v Sloveniji, je opravil nakup v trgovini, ob izhodu pa ga je ustavila varnostna služba in ga povabila v skladiščne prostore trgovine na kontrolo računa, ob čemer ga je najprej površinsko pregledala. Ker je med nakupom uporabljal prenosni telefon in se po njihovi oceni tudi sicer sumljivo vedel, je po mnenju varnostne službe pri njem obstajal sum storitve kaznivega dejanja tatvine. Ker pri površinskem pregledu domnevno ukradenega blaga niso našli, so od njega zahtevali osebni dokument, in ker ga ni imel pri sebi, so ga pridržali do prihoda policije. Ukrepe so izvedli po 48., 49. in 51. členu Zakona o zasebnem varovanju.

Predlagatelj je pri Zagovorniku načela enakosti vložil predlog za obravnavo, v katerem je zatrjeval, da varnostna služba ni imela utemeljenega razloga za zaustavitev, ter menil, da je bil izpostavljen rasni diskriminaciji. Zagovornik je v postopku ugotovil, da so v zadevi podane vse prvine neposredne diskriminacije zaradi rase. Z izvedenimi ukrepi je varnostna služba posegla v človekove pravice in temeljne svoboščine predlagatelja, in sicer v zasebnost predlagatelja iz 35. člena Ustave Republike Slovenije in v svobodo gibanja iz 32. člena ustave. Zagovornik je ugotovil, da varnostna služba ni izkazala zadostno utemeljenih razlogov za poseg v pravice predlagatelja. Zagovornik je zbral dokaze, iz katerih izhaja, da je bil predlagatelj podvržen ukrepom tudi zaradi svojih osebnih okoliščin, in sicer rase. Predlagatelj je, kot je sam navedel, temnopolt.

Varnostnik, ki je poklical policijo zaradi zadržanja predlagatelja, je v sporočilu namreč navedel, da je v trgovino prišel »sumljiv tujec temne polti, oblečen v umazano trenirko, ki govori angleško in nima pri sebi osebnega dokumenta«. Zagovornik je ugotovil, da gre za okoliščine, ki so bile za položaj popolnoma nepomembne, pa jih je varnostnik vseeno uporabil za opis osebe. Eden od varnostnikov je na zaslišanju povedal, da v drugih primerih po navadi policiji le sporočijo, da imajo »stranko v postopku« in da »potrebujemo pomoč«, ni pa znal pojasniti, zakaj tudi v tem primeru položaja niso tako opisali. Drugi varnostnik pa je na zaslišanju povedal, da se mu je zdelo, da bi predlagatelj lahko bil begunec, in da včasih varnostna služba namenoma pretirava z opisom za policijo zato, da je položaj videti bolj n.

Zagovornik je na podlagi vseh zbranih dokazov ocenil, da je bila osebna okoliščina rase predlagatelja pomemben razlog za to, da se je varnostna služba odločila zoper predlagatelja izvesti ukrepe po Zakonu o zasebnem varovanju, s čimer so izpolnjeni znaki neposredne diskriminacije na podlagi rase iz prvega odstavka 6. člena ZVarD v zvezi s prvim odstavkom 1. člena ZVarD. Zagovornik je opozoril še, da posploševanje o begunskem oziroma migrantskem statusu, narodnosti ali rasi stranke lahko vodi do etničnega profiliranja pri izvajanju represivnih ukrepov, kar je nedopustna praksa, ki pomeni nezakonito diskriminacijo. Varnostna služba se z odločbo ni strinjala in je zoper odločbo zagovornika sprožila upravni spor (št. zadeve 0700-30/2018, odločba z dne 18. julija 2019).

2. Diskriminacija romske skupnosti

2.a (št. zadeve 0700-11/2019, odločba z dne 18. julija 2019)

Zagovornik je prejel predlog za obravnavo domnevno diskriminativnih pogojev iz »Javnega razpisa za sofinanciranje programov delovanja organizacij romske skupnosti (romske zveze) v letu 2019«, ki ga je objavil Svet romske skupnosti Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: SRS). Po enem od meril je bilo organizaciji, registrirani na območju občine, ki ima romskega svetnika, dodeljenih pet dodatnih točk. Navedenega merila ne izpolnjujejo organizacije, ki imajo sedeže na območjih, na katerih romska skupnost ne šteje

kot avtohtona. Predlagatelj je navedel, da pogoj v razpisu odraža sestavo SRS, v katerem imajo večino predstavniki Zveze Romov Slovenije, druge zveze pa so podzastopane.

Zagovornik je v zadevi izpeljal postopek ugotavljanja diskriminacije. Ugotovil je, da merilo povzroča slabšo obravnavo tako imenovane neavtohtone romske skupnosti. Gre za presečno oziroma intersekcijsko osebno okoliščino, sestavljeno iz narodnosti in kraja prebivanja. Pri razpisu sicer organizacije neavtohtone romske skupnosti niso izključene iz možnosti financiranja, vendar do njih težje dostopajo, saj lahko zaradi tega dodatnega merila zberejo premalo točk za uspeh na razpisu. Merilo sicer upošteva legitimni cilj, to je boljše sodelovanje med romskimi združenji in romskimi svetniki, kar naj bi privedlo do izboljšanja položaja romske skupnosti. Pri presoji, ali so sredstva primerna in potrebna, pa se je zagovornik naslonil tudi na stališče Vlade Republike Slovenije (sklep št. 09501-4/2019/6 z dne 4. aprila 2019, ki ga je ta podala na zahtevo SRS v zvezi s statusom tradicionalno in netradicionalno naseljene romske skupnosti v Sloveniji. V stališču Vlada RS razlikuje med posebnimi pravicami, ki naj bi se priznavale samo tradicionalno naseljeni (avtohtoni) romski skupnosti, in posebnimi ukrepi, ki pa naj bi bili namenjeni izboljševanju socialno-ekonomskega položaja vseh Romov ne glede na kraj njihovega bivanja, in torej ne smejo biti omejeni na avtohtono romsko skupnost. Javni razpis SRS je med drugim upošteval tudi socialno-ekonomske cilje na področju vzgoje in izobraževanja ter zaposlovanja oziroma trga dela. Gre torej za področja, na katerih tudi po stališču Vlade RS ne bi smel veljati pogoj avtohtonosti, ki pa je dejansko skrit v spornem merilu javnega razpisa SRS. Glede na navedeno zagovornik spornega merila ni prepoznal kot primerne za doseganje sicer legitimnega cilja. Izboljšanja položaja romske skupnosti namreč ni mogoče doseči le s sodelovanjem med romskimi svetniki in organizacijami romske skupnosti, še zlasti pa tega izboljšanja ni mogoče doseči na območjih, kjer romska skupnost nima predstavnikov v občinskih svetih.

2. b (št. zadeve 0700-9/2019/12, odločba z dne 6. maja 2019)

Zagovornik je po uradni dolžnosti obravnaval vprašanje, ali zavrnitev pokopa žrtev vojnih in povojnih pobojev romske narodnosti na Pokopališču Žale pomeni diskriminacijo po Zakonu o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD). Po pridobitvi informacij od vseh pomembnih dejavnikov (to je od javnega podjetja Žale, d.o.o., ter od Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč, ki deluje v okviru Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo – MGRT) in po preučitvi vseh dejstev in dokazov je zagovornik v upravnem postopku izdal ugotovitveno odločbo, s katero diskriminacije ni ugotovil.

Zagovornik ugotovi diskriminacijo takrat, ko se v postopku izkaže, da je z ravnanjem prišlo do posega v določeno pravico, pravni interes ali ugodnost. V tem primeru je temelj za priznanje statusa varovanih oseb po ZVarD Zakon o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (ZPVGŽ), ki določa pravico do dokončnega dostojnega pokopa in način, na katerega se izvede. Vendar pa v tem primeru obstaja pravna praznina, saj dolžnost izvedbe dostojnega pokopa in s tem uresničitve pravice do pokopa za žrtve vojnih in povojnih pobojev ni dosledno izpeljana tako, da bi bil določena tudi kraj pokopa in dolžnost posameznega pokopališča, da pokop omogoči.

V postopku je zagovornik ugotovil, da bistvo vprašanja ni v tem, da bi Žale zavrnilo pokop posmrtnih ostankov pokojnikov romske narodnosti, temveč v tem, da zavračajo pokop posmrtnih ostankov iz naslova ZPVGŽ nasploh. Zagovornik se ni spuščal v presojo, ali bi Žale morale prevzeti obveznost izpeljave teh pokopov, saj to vprašanje ne spada v njegovo pristojnost, temveč v pristojnost zakonodajalca, da pravico natančneje zakonsko opredeli. V pristojnosti MGRT na eni strani in pokopališč kot zavezancev na drugi strani pa je, da to pravico, ko bo zakonsko opredeljena, uresničijo. Nesporno je, da imajo vse žrtve pravico do dostojnega pokopa, ni pa to po trenutnih predpisih le in samo pokop na Pokopališču Žale. Zagovornik je ugotovil, da je v predpisih položaj vseh žrtev vojnih in povojnih pobojev dejansko enak (in tudi enako neurejen), zato v obravnavanem primeru ni ugotovil diskriminacije po ZVarD.

3. Sovražni govor

Zagovornik je na strani spletnega medija Pomurec.com pod novico na temo simpozija, ki je potekal v spomin na žrtve genocida med drugo svetovno vojno, zasledil komentarja dveh uporabnikov portala, v katerih je prepoznal diskriminatorne izjave, ki so spodbujale sovraštvo in nestrpnost do Romov na način, ki ga ZVarD opredeljuje kot pozivanje k diskriminaciji. Zagovornik je portalu predlagal umik komentarjev. Ker zagovornik od portala ni prejel odgovora in ker je bilo po ponovnem vpogledu na spletno stran ugotovljeno, da sporna komentarja takrat še nista bila odstranjena, je sprožil postopek ugotavljanja diskriminacije po uradni dolžnosti.

Zagovornik je na podlagi izvedenega postopka izdal odločbo, s katero je ugotovil obstoj pozivanja k diskriminaciji iz 10. člena ZVarD, ki ga je s svojo opustitvijo uredniškega dela dopustil portal. V komentarjih so bile neprikrite grožnje, zmerjanja in žalitve pripadnikov romske skupnosti kot nevrednih življenja in vsakršnega človeka vrednega mesta v družbi. Izražale so obžalovanje, da je bil poskus iztrebljanja romskega prebivalstva v času druge svetovne vojne in holokavsta »nedokončan« oziroma »neuspešen«, kar učinkuje kot zmerjanje in žalitev vseh pripadnikov romske skupnosti. To hkrati velja za izključevalne izjave, kot so »gamad«, »nesnaga« in druge izključevalne opredelitve. V obeh izjavah je mogoče prepoznati zagovarjanje idej o večvrednosti ene rase nad drugo ter javno odobravanje, opravičevanje in zagovarjanje storjenih dejanj genocida nad Romi med drugo svetovno vojno.

Zagovornik se je pri obrazložitvi odločbe naslonil tudi na sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice Delfi AS proti Estoniji in pa na Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 110/06 s spremembami), ki v tretjem odstavku 9. člena določa, da mora izdajatelj, ki v okviru medija dovoljuje komentiranje javnosti, oblikovati pravila za komentiranje in jih javno objaviti na primernem mestu v mediju, komentarje, ki niso v skladu z objavljenimi pravili, pa mora umakniti v najkrajšem možnem času po prijavi oziroma najpozneje v enem delovnem dnevu po prijavi. Zagovornik je ugotovil, da je portal pravila objavil med splošnimi pogoji na svoji spletni strani, vendar jih v tem primeru ni izvajal.

ZVarD v 4. členu izrecno določa, da je prepovedano ravnanje mogoče izvršiti ne le na način storitve (torej aktivnega ravnanja zavezanca), temveč tudi na način opustitve (torej pasivnega ravnanja zavezanca, ki ga zavezuje zakonska obveznost). Človekova pravica, ki je bila z opustitvijo prizadeta, je pravica do enakosti, določena v prvem odstavku 14. člena Ustave Republike Slovenije, pravica oseb romske narodnosti do osebnega dostojanstva in varnosti iz 34. člena stave ter pravice oseb na ozemlju Republike Slovenije, ki izhajajo iz 63. člena ustave, ki prepoveduje vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni pa opredeljuje kot protiustavno. Tudi konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije v členu 5. b. opredeljuje pravico pravice do osebne varnosti in državne zaščite pred nasiljem ali telesnimi poškodbami, ne glede na to, ali jih zadajo državni organi ali skupina, ustanova ali posameznik (št. zadeve 0700-53/2019, odločba z dne 25. oktobra 2019).